

TVANGSPLOSSERING TIL BARNETS BESTE?

Blir lovgivers intensjoner fulgt i vedtak etter barnevernloven

§ 4-24?

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 714
Liten masteroppgave høst 2010

Til sammen 17 105 ord

22.11.2010

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING

1.1 Forord	s. 5
1.2 Avgrensning av temaet	s. 6
1.3 Oversikt over kapitlene	s. 6
1.4 Begrepsforklaringer, kildegrunnlag og metode	s. 7
1.5 Hovedproblemstilling	s. 10

2 HVA ER BARNETS BESTE?

2.1 Innledning – barnevernloven § 4-1	s. 11
2.2 Begrepet «barnets beste» i et juridisk kontra barnevernsfaglig perspektiv	s. 11
2.3 Grunnlaget for tiltak	s. 12
2.4 Det biologiske prinsipp	s. 13

3. NYERE HISTORIKK

3.1 Innledning	s. 14
3.2 Lovendringer	s. 14
3.3 De nye særbestemmelsene	s. 15

4. FYLKESNEMNDA FOR SOSIALE SAKER

4.1 Innledning	s. 16
4.2 Saksbehandlingen i fylkesnemnda	s. 16
4.3 Det menneskerettslige perspektivet	s. 17
4.4 Kontradiksjonsprinsippet	s. 18
4.5 Rettslig prøving	s. 18
4.6 Kort om hvorvidt det er behov for å opprettholde fylkesnemnda	s. 18

5 HVA ER ALVORLIGE ADFERDSSVANSKER

5.1 Innledning	s. 20
5.2 Definisjoner på begrepet adferdsvansker	s. 20

5.3 Problembarn?	s. 21
5.4 Hvordan går det for ungdommene med adferdsvansker?	s. 22

6 Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke - § 4-24

6.1 Innledning	s. 24
6.2 Vilkår	s. 24
6.2.1 kriteriet «alvorlig/ gjentatt kriminalitet»	s. 25
6.2.2 kriteriet «vedvarende bruk av rusmidler»	s. 26
6.2.3 kriteriet «på annen måte»	s. 27
6.2.4 «faglig og materielt» og «tilstrekkelig hjelp» etter § 4-24 4. ledd	s. 29
6.2.5. begrepet «trolig»	s. 29
6.3 Eget tiltak	s. 30
6.4 Barneverntjenesten skal følge opp og vurdere tiltaket	s. 31

7 Forlengelse av tvangsplassering

7.1 Innledning	s. 33
7.2 Hva er et «særlig tilfelle» etter barnevernloven § 4-24 annet ledd?	s. 33
7.3 Adgang til å fatte nytt vedtak etter flere tidligere langtidsplasseringer	s. 36
7.4 Tvangsplassering rett før myndighetsalder	s. 38

8 Straff og dobbeltstraff

8.1 Innledning	s. 40
8.2 Straffbarhetsbetingelser	s. 40
8.3 Når griper politiet inn overfor unge lovbrøyttere?	s. 40
8.4 Barnevernfaglig og kriminalpolitisk samordning	s. 41
8.5 Behandling og straff	s. 42
8.6 Dobbeltstraff	s. 43

9 Tvangsplassering og rettssikkerhet

9.1 Innledning	s. 45
9.2 Rettssikkerhet og rettsvern	s. 45
9.3 Spesielle forhold vedrørende rettssikkerhet i fylkesnemnda	s. 46
9.4 Fylkesmannens tilsynsordning	s. 48

10 TVANGSPLOSSERING AV UNGDOM MED PSYKIATRISK HJELPEBEHOV

10.1 Innledning	s. 49
10.2 BUP prioriterer ikke utsatte ungdommer	s. 49
10.3 Lovbestemt plikt til å yte helsehjelp	s. 50

11 FORHOLDET MELLOM STATEN (BUFETAT) OG DET KOMMUNALE BARNEVERNET

11.1 Kort om Bufetat	s. 54
11.2 Manglende samordning mellom den kommunale barneverntjenesten og Bufetat	s. 54
11.3 Eksempler på et anstrengt samarbeid mellom barneverntjenesten og Bufetat	s. 56
11.4 Eksempler på avviste begjæringer grunnet manglende egnethet	s. 56
11.5 Fylkesnemndas forhold til Bufetat	s. 57
11.5.1 Eksempler fra nemndslederens uttalelser	s. 57

12 AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER

12.1 Innledning	s. 59
12.2 Institusjonens egnethet	s. 59
12.3 Ungdommer med psykiatrisk hjelpebehov	s. 60
12.4 Forlengelse utover 24 måneder	s. 60
12.5 Konklusjon	s. 61

13 KILDEREGISTER

1.1 Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært både spennende og utfordrende. Det har gitt meg anledning til å fordype meg i en problemstilling som jeg finner særdeles viktig å undersøke nærmere. Barnevernet har «barnets beste» som overordnet prinsipp. Opptil 300 barn blir tvangsplassert hvert år i Norge ifølge tall fra SSB. Det er ett barn nesten hver eneste dag. Tvangsplassering er et meget sterkt inngrep. Jeg har ønsket å se nærmere på om vedtakene fattes på riktig grunnlag ut fra lovgivers ønsker. Det har stor rettssikkerhetsmessig betydning.

Min hensikt har ikke vært å gi noe fasitsvar på denne problematikken, men å vise dilemmaene som oppstår i beslutningene om tvangsplassering, og kanskje inspirere andre til videre forskning.

Det er viktig for meg å understreke at mitt utgangspunkt er at jeg ønsker et godt barnevern, og at jeg på ingen måte vil frata barnevernet dets legitimitet. Jeg har stor respekt for barnevernets ansatte og den innsatsen de gjør for både barn og foreldre.

Målgruppen for oppgaven er ansatte i det kommunale og statlige barnevernet, men vil også ha interesse for andre som jobber med barnevern eller er opptatt av temaet.

En takk til min veileder advokat Petter Sterud ved Kindem & co for konstruktive innspill og oppmuntrende tilbakemeldinger.

Takk til mine flotte barn – Eirik, Vegard og Ingvild for at dere har heiet på meg hele veien.

Inspirasjonen til å velge dette temaet vil jeg spesielt takke Stiftelsen Klokkergården for. Dere er et forbilde for andre institusjoner – dere har hodet og hjertet med i alt dere gjør – og har fokus på både behandling og omsorg. Dere evner også å ivareta både ungdommen og familien rundt på en særdeles god måte.

Dette er mitt bidrag i håpet om at lovgivers intensjoner skal bli fulgt – for barnets beste.

1.2 Avgrensning av temaet

Det er nødvendig å avgrense mot å gi en generell fremstilling av barnevernets ansvar for barn som trenger bistand. Det er lovgivers intensjoner i vedtak om langvarig tvangsplassering som er temaet. Fattes vedtakene i fylkesnemnda på riktig grunnlag med tanke på hva lovgiver har ønsket? Er det i realiteten samsvar mellom hensynet til barnets beste og lovgivers intensjoner?

Jeg utelukker forenklet behandling i fylkesnemnda og korttidsplasseringer. Undersøkelsessaker og hjelpetiltak vil heller ikke bli omhandlet. Tilbakehold i institusjon på grunnlag av samtykke (§ 4-26) er utelatt. Tvangsbruk i institusjon likeså. Akutt-plassering etter § 4-25 blir kort kommentert. Det ville ha vært interessant å se nærmere på tvangsplassering av funksjons-hemmede barn, men av kapasitetshensyn blir også dette temaet utelatt.

Derimot vil jeg for helhetens skyld inkludere områder som fungerer godt, herunder fylkesnemndas sammensetning og saksbehandlingsregler. Videre har jeg også inkludert et kapittel om rettsutviklingen på dette området.

1.3 Oversikt over kapitlene.

I kapittel 1 redegjør jeg for hovedproblemstillingen, metodevalg og avgrensning av oppgaven. Kapittel 2 omhandler hva som ligger i begrepet «barnets beste», grunnlaget for tiltak og tilknytning til foreldre.

Kapittel 3 tar for seg et historisk tilbakeblikk med fokus på lovendringer og særbestemmelsene. Dette for å vise hva som vektlegges nå i forhold til tidligere.

I kapittel 4 redegjøres det for fylkesnemndas saksbehandlingsregler, forholdet til EMK og kontradiksjonsprinsippet. Det vil også bli kommentert hvorvidt nemnda bør opprettholdes eller avvikles.

Kapittel 5 redegjør for hva alvorlige adferdsvansker er, særlig instansenes forskjellige definisjoner.

I kapittel 6 går jeg nærmere inn på de forskjellige vilkårene for tvangsplassering og tolkning av kriteriene. Særlig inngrepskriteriet «på annen måte» vil bli drøftet.

Kapittel 7 omhandler forlengelse av tvangsplassering og problematisering av dette, med eksempler fra nemndspraksis. «Særlige tilfelle» vil bli grundig gjennomgått. Likeså problematikken rundt tvangsplassering når ungdommen nærmer seg 18 år.

I kapittel 8 er temaet straffebegrepet og dobbelstraff. To Høyesterettsavgjørelser vil bli kommentert i forhold til dobbeltstraff.

Kapittel 9 tar for seg temaet rettssikkerhet, i særlig grad i forhold til behandling i fylkesnemnda. I kapittel 10 omtaler jeg temaet psykisk syke ungdommer. Særlig diskuterer jeg hvorvidt disse ungdommene får den helsehjelpen de har behov for.

Kapittel 11 omhandler forholdet mellom stat og kommune, om manglende samarbeid mellom etatene. Nemndlederens uttalelser vil her være sentralt.

I kapittel 12 vil jeg oppsummere hvorvidt jeg finner at lovgivers intensjoner blir fulgt i vedtak etter barnevernloven § 4-24.

Kapittel 13 inneholder kilderegister.

1.4 Begrepsavklaringer, kildegrunnlag og metode

Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke etter barnevernloven § 4-24 omtales som «tvangsplassering».

Med «barnevernet» menes det statlige (Bufetat), og den kommunale barneverntjenesten, som begge reguleres av lov om barneverntjenester. Uttrykket barnevernet/barneverntjenesten vil bli benyttet om hverandre uten at det er noen realitetsforskjell i dette.

Likeså begrepene barnet/ungdommen for variasjonens skyld.

Fylkesnemnda for sosiale saker blir omtalt som fylkesnemdna/nemnda, og fylkesnemndas vedtak er i fotnotene forkortet til FNV.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen forkortes til EMK.

FN-konvensjonen for barns rettigheter omtales som barnekonvensjonen.

Med «barnevernloven» menes Lov om barneverntjenester av 1992.

Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk forkortes til BUP.

Forarbeidene omfatter Norges Offentlige Utredninger (NOU), Odelstingsproposisjoner (Ot.prp.) samt Innstillinger til Odelstinget (Innst.O.) og Stortingsmeldinger (St.meld.) Disse omtales flere steder som «forarbeidene» for enkelthets skyld.

Direkte sitater er skrevet i kursiv. Lengre sitater er i tillegg skrevet med mindre skriftstørrelse av plasshensyn.

Jeg har benyttet juridisk metode basert på Eckhoffs rettskildelære¹. Oppgaven omhandler fortrinnsvis barnevernsrett, og noe strafferett. Jeg har benyttet forvaltningsrettslige regler, fordi barneverntjenesten og fylkesnemnda også er forvaltningsorganer. EMK og barnekonvensjonen er begge kilder som er inkorporert i norsk rett og har forrang fremfor norsk rett. Disse er også benyttet som kilder.

Primær hjemmel for masteroppgaven er § 4-24 i barnevernloven av 1992. Andre bestemmelser i loven vil jeg også komme inn på, samt eldre lovgivning i et historisk tilbakeblikk.

Det er den aktuelle bestemmelsens ordlyd som er det grunnleggende når man skal forsøke å løse et rettsspørsmål. Som jeg skal vise er enkelte av inngrepskriteriene nokså vage, slik at andre faktorer må tolkes for å kunne forstå lovteksten riktig.

Forarbeidene er en viktig kilde. Jeg har i særdeleshet vektlagt NOU 1985:18 og Ot.prp. nr. 44 (1991-92). Det er i forarbeidene lovgivers intensjoner best kommer til uttrykk og gir veiledning i tolkningen. Det er av særlig betydning i de tilfellene hvor lovbestemmelsen er uklar.

Jeg har i relativt liten grad benyttet meg av Høyesterettspraksis, dette fordi det er forholdsvis få dommer fra Høyesterett hva barnevernloven § 4-24 angår. Kun i diskusjonen rundt straff og dobbeltstraff har jeg benyttet denne kilden.

Jeg har i stor grad benyttet meg av vedtak fra fylkesnemnda. Jeg har gått gjennom 127 vedtak som ligger tilgjengelig på Lovdata. Samtlige vedtak er fra 2002 til 2010. Søkekriteriet var «FNV» og «§ 4-24». Det er flere steder i oppgaven brukt konkrete eksempler fra disse anonymiserte vedtakene. Vedtakene representerer nemndspraksis fra hele landet. Et av vedtakene har jeg fått tilgang til privat (FNV Oslo 2010/390), med samtykke fra parter. Jeg har etter en

---

¹ Torstein Eckhoff «Rettskildelære» 5. utg. 2001.

vurdering valgt å ikke vedlegge en anonymisert utgave av dette vedtaket. Det vil videre i fremstillingen bli merket i fotnote som «upublisert».

I og med at dette er en liten masteroppgave har jeg valgt bort å benytte intervju som metode, da jeg har fryktet at dette ville ta for mye tid og plass i oppgaven. Jeg har derfor benyttet Heidi Gautuns intervjuer i Fafor rapporten «Det nye barnevernbyråkratiet» som kilde. Funnene i hennes studie sammenfaller for øvrig med de inntrykk jeg selv sitter med.

Kun i en sammenheng har jeg foretatt en ringerunde til ti tilfeldig valgte kommunale barneverntjenester og to fagteam i Bufetat.

Juridisk litteratur har jeg benyttet i stor grad, fordi dette har gitt en mer helhetlig forståelse av de rettslige prinsippene.

1.5 Hovedproblemstilling

Hovedproblemstillingen er hvorvidt lovgivers intensjoner blir fulgt ved tvangsplasseringer etter barnevernloven § 4-24.

Saker om tvangsplassering reiser flere problemstillinger både juridisk, forvaltningsmessig og barnevernsfaglig. Tvangsplassering krever en særlig grad av kvalitet både til en forsvarlig saksbehandling, faglig skjønn og til egnethet til institusjonen. Dette er viktig for å ivareta barnas rettssikkerhet.

Det som ligger til grunn for å fatte vedtak om å tvangsplassere barn er prinsippet om «barnets beste». Det kan stilles spørsmål om dette blir vektlagt i tilstrekkelig grad. Det er særlig i forbindelse med vedtak om tvangsplassering over lang tid, vedtak om tvangsplassering av barn med behov for psykisk helsehjelp og ved valg av egnet institusjon dette er interessant å se nærmere på.

2 Hva er barnets beste?

2.1 Innledning – barnevernloven § 4-1

«Hensynet til barnets beste. Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.»

Prinsippet om barnets beste er hjemlet i barnevernloven § 4-1. Ved iverksetting av tiltak skal det legges «avgjørende vekt» på hvilke tiltak som vil være til det beste for barnet. Dette er også nedfelt i barnekonvensjonen.²

FN's barnekonvensjon om barns rettigheter er en konvensjon som er rettslig bindende for de statene som har ratifisert den, deriblant Norge. Det mest sentrale begrepet i barnekonvensjonen er hensynet til barnets beste. Dette overordnede prinsippet er utledet av artikkel 8³ – om at retten til et ukrenket privatliv også gjelder for avgjørelser vedrørende barn. Det presiseres at barns rettigheter ikke må stilles svakere i norsk rett enn i menneskerettighetene.

Formuleringen «barnets beste» understreker at det er tale om en individuell vurdering av det enkelte barns beste - det er ikke ment som generell retningslinje for hva som er det beste for alle barn.

2.2 Begrepet «barnets beste» i et juridisk kontra barnevernfaglig perspektiv

Det kan synes som om noen barnevernsansatte ikke mener at vedtaket i fylkesnemnda er til barnets beste, samtidig som de opplever at fylkesnemnda har fattet gode beslutninger rent juridisk.⁴ Dette opplever jeg som motstridende. Barnevernloven krever at vedtaket i fylkesnemnda skal være til barnets beste. Dersom vedtaket ikke er det, er ikke lovens vilkår oppfylt, og da kan det ikke være en god juridisk beslutning. En beslutning som er juridisk god, skal ha lagt avgjørende vekt på barnets beste. Det kan synes som om de barnevernsansatte, som har en sosialfaglig bakgrunn, har en annen forståelse av begrepet «barnets beste» enn juristene.

---

² FN's barnekonvensjon art. 3 nr. 1.

³Lov om menneskerettigheter 21.mai 1999 nr. 30

⁴ Jeg har ikke noe grunnlag for å fastslå at det er slik, men det er et inntrykk jeg sitter igjen med etter å ha lest mye barnevernfaglig litteratur, hvor slike påstander kommer til uttrykk i flere intervjuer av barnevernsansatte.

Det kan være slik at barnevernansatte mener at vedtakene i fylkesnemnda oppfyller det som i den rettslige sammenhengen forstås med barnets beste, eller at saksbehandlingsreglene blir fulgt.

Dette blir ikke riktig, fordi den juridiske vurderingen av hensynet til barnets beste må baseres på en vurdering innenfor barnevernlovens rammer, og ikke baseres på en fri vurdering av begrepet. Saksbehandlingsreglene skal ikke legges til grunn for vurderingen om hensynet til barnets beste er fulgt.

2.3 Grunnlaget for tiltak

Det er barnets beste som er grunnlaget for vurderingen av tiltak. Det er helheten rundt barnets forhold som skal vurderes. Det vil si både de negative og de positive momentene i saken må veies mot hverandre⁵. Det er hva som er til det beste for det enkelte barn ut fra en samlet vurdering som skal legges til grunn. Dette forutsettes både i forarbeid og rettspraksis. Det er viktig at det er barnet det skal fokuseres på, og ikke foreldrenes behov, da det ofte kan være motstrid mellom disses interesser. For eksempel i de tilfeller hvor vilkårene for omsorgsovertakelse er klart oppfylt, og det er til det beste for barnet at det blir flyttet fra foreldrene, skal det ikke tas hensyn til at foreldrene synes dette er tungt. Sosiallovutvalget⁶ uttalte: *«man skal bare trekke inn de momenter som er av betydning for barnet, og ikke legge vekt på for eksempel hensynet til foreldrene»*. Det tiltak som iverksettes skal altså være begrunnet i barnets interesser – ikke foreldrenes.

Hensynet til barnets beste kan aldri i seg selv begrunne et tvangsvedtak. Legalitetsprinsippet fordrer at man først må klarlegge om barnevernloven gir adgang til å iverksette tiltak. Dersom den gir slik adgang, vil barnets beste etter § 4-1 være grunnleggende. Men dersom vilkårene i loven ikke er oppfylt, kan barnets beste aldri benyttes som grunnlag for å fatte vedtak.

Dersom barnevernloven åpner for adgang til tiltak ved at lovens materielle vilkår er oppfylt, må det i tvilstilfeller være sannsynlighetsovervekt for at tiltaket vil være til barnets beste.

Barnevernslovens § 4-1 slår fast at det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Imidlertid er det viktig at hjelp som ytes ikke skal være en reaksjon på barnets

---

⁵ Innst. O. nr. 80 (1991-92) s. 13.

⁶ NOU 1985:18

negative adferd, men skal gis ut fra barnets behov. Sitat Ot.prp. nr 44⁷ : «Også når barnet er sosialt mistilpasset og det er spørsmål om tvangsvedtak, må det legges vekt på å finne løsninger som er til barnets beste. Det skal altså ikke være barnevernstjenestens oppgave å ta hånd om barnet for å verne samfunnet». Dette er særlig aktuelt i saker etter § 4-24 og § 4-25, som gir hjemmel for bruk av tvangsplassering.

2.4 Det biologiske prinsipp

Det oppfattes slik at barnets beste gjelder det enkelte barnet og den situasjonen som barnet befinner seg i, mens det biologiske prinsippet er et rettslig bindende utgangspunkt som tar mer generelle hensyn. Det er likevel ikke slik at disse hensynene strider mot hverandre, begge dreier seg om hensynet til barnet, men omhandler ulike sider av dette hensynet.

Hensynet til foreldrene skal som nevnt ikke overskygge hensynet til barnets beste. Men det utelukker likevel ikke helt at foreldrene har et visst vern av sine interesser. Det legges stor vekt på at barnet skal beholde kontakten med sine biologiske foreldre. Om man ser til EMK art. 8⁸ om respekt for familielivet, så har foreldrene en vernet interesse gjennom den. Det norske barnevernet har en grunnleggende norm om at det biologiske prinsippet skal vektlegges, at det har stor verdi at båndene mellom foreldre og barn opprettholdes. Men det er klart at i særlige tilfeller kan det settes helt til side dersom det er påkrevet for barnets beste.

---

⁷ Ot.prp. nr 44 s. 28

⁸ EMK art. 8

3 Nyere historikk

3.1 Innledning

Barnevern er et fagområde som stadig utvikler seg. Dette skyldes både endringer i samfunnet og ny kunnskap om barns utvikling. For å få en bredere forståelse av utviklingen i barnevernet, skisserer jeg kort hvordan rettsutviklingen har vært.

3.2 Lovendringer

Norge var det første landet som innførte en egen barnevernlov, så tidlig som i 1896. Dette var «lov om behandling av forsømte barn», kalt vergerådsloven. Samtidig ble den kriminelle lavalder hevet fra ti til fjorten år. Før loven trådte i kraft bestod tiltakene stort sett av forsorg og kriminalpolitiske virkemidler. Utgangspunktet for loven var at forsømte barn skulle reddes, men det var nok også fordi samfunnet skulle beskyttes mot disse barna. Vergerådet iverksatte tiltak, oftest påtale og formaning til foresatte, eller bortplassering av barnet.

I 1953 kom en ny lov som endret perspektivet. Nå var det barnets beste som var det sentrale, og det skulle fokuseres på forebygging. Men knappe ressurser gjorde at det ikke ble satset nok på forebygging. Istedet ble fokuset satt på såkalte verneskoler eller spesialskoler for de aller «verste» tilfellene. Tvangstiltak skulle da kun benyttes når de mildere inngrep hadde vært forsøkt uten å ha hatt den tilsiktede virkning. Dessuten var det slik at dersom nemnda fattet vedtak om omsorgsovertakelse, mistet også foreldrene sitt foreldreansvar. Erstatningssakene som har kommet i ettertid, viser at det ble foretatt mange feilplasseringer.

Lov om barnevernstjenester som kom i 1992 er en videreføring av loven fra 1953, i den forstand at den legger vekt på forebygging. Den nye loven legger mer vekt på forebygging enn den gamle, blant annet ved at barnevernet nå kunne sette i gang med tiltak på et langt tidligere tidspunkt. Videre vektlegges det biologiske prinsippet langt mer enn tidligere.

Det er flere prinsipielle endringer i den nye loven, blant annet: økt adgang til rettslig overprøving, lokalpolitikere deltok ikke lenger direkte i det kommunale barnevernet, ingen automatikk i at foreldrene ble fratt foreldreansvaret ved omsorgsovertakelse, forskjellige vilkår for

omsorgsovertakelse, tiltak på grunnlag av adferdsproblemer, større adgang til å iverksette hjelpetiltak, selvstendige partsrettigheter for barn over 15 år og langt bedre saksbehandlingsregler. Den største endringen er dermed økt fokus på barnas rettssikkerhet.

3.3 De nye særbestemmelsene

§§ 4-24 til 4-27 ble tatt inn i den nye loven, men ikke for å gi barnevernet en mulighet for å «straffe» ungdommene. Tvert imot ble dette gjort for å sikre rettssikkerheten for disse ungdommene med så sammensatte og alvorlige adferdsproblemer. Som det fremkommer i Ot.prp. nr 44⁹: «å sette rammer for hva som kan gjøres uten samtykke fra foreldre og barn». I den gamle loven var det ingen tidsbegrensninger ved tvangsplassering, barnet/ungdommen kunne tvangsplasseres på ubestemt tid.

Plassering skulle ikke skje på grunnlag av allmennpreventive hensyn eller i strafferettslig øyemed: «Tiltak for barn med adferdsproblemer skal altså etter vårt forslag heller ikke baseres på synspunkter som gjelder samfunnets behov for beskyttelse mot lovbryttere eller mot personer som er farlige for andre. Sosialtjenestens tiltak skal gjelde omsorg og behandling av hensynet til barnet selv»¹⁰

I den nye loven er tidsrammene klare. Det kan gis inntil fire uker for observasjon i institusjon, undersøkelse eller korttidsbehandling, men med muligheter for videre fire uker etter at det foreligger nytt vedtak. Langvarig behandling kan gis ved behov i inntil tolv måneder, som kan forlenges i nye tolv måneder, men kun i særlige tilfeller. Totalt to år (pluss da evt tidligere tvangsutredning) skulle være den maksimale tiden som det er mulig å benytte tvang.

Det ble videre en endring i forhold til beslutningen om tvang. Den gangen var det en diskusjon hvorvidt disse sakene skulle gå for en vanlig domstol eller om det skulle behandles i fylkesnemnder. Det ble lagt avgjørende vekt på at det skulle være en kombinasjon av juridiske og sosialfaglige vurderinger, men med mest vekt på det juridiske.

---

⁹ Ot.prp. Nr 44

¹⁰ NOU 1985: 18 s. 179.

4 Fylkesnemnda for sosiale saker

4.1 Innledning

Fylkesnemnda for sosiale saker er en nemnd på fylkesnivå, og den er hjemlet i sosialtjenesteloven § 9-1. Barneverntjenesteloven § 7-1 gir fylkesnemnda myndighet til å fatte vedtak i tvangssaker innenfor barnevernet.

Vedtak om tvangsplassering kan være komplekse og kontroversielle og det må foretas en særlig betryggende saksbehandling i disse sakene av hensyn til rettssikkerheten.

Jeg utelukker forenklet behandling og konsentrerer meg videre i fremstillingen om saker der partene ikke er kommet til enighet slik at saken må opp til behandling i fylkesnemnda.

4.2 Saksbehandlingen i fylkesnemnda

Det forutsettes at fylkesnemnda behandler saker i tråd med grunnreglene for saksbehandling i domstolene: Partsoffentlighet, kontradiksjon, muntlighet og umiddelbarhet som de viktigste punktene.

Opprettelsen av fylkesnemndene har ført til at rettssikkerheten for ungdommene er blitt styrket. Videre se vi at den domstolliknende saksbehandlingen og rettsliggjøringen av beslutningsprosessen gjør at vi har en tilnærmet særdomstol. Det kan trekkes paralleller til andre lands rettssystemer, «juvenile courts». Det er dog noen vesensforskjeller, nemlig at fylkesnemndas vedtak begrenser seg til tvangsplassering innenfor helse- og sosialområdet, og dernest at barnevernfaglige/sosialfaglige vurderinger skal tillegges stor vekt ved avgjørelsene.

Ifølge NOU 1985¹¹ fremkommer det at saksforberedelsen må legges opp slik at det om nødvendig kan føres bevis for et kontroversielt faktum, og for at forslaget har faglig forankring. Det er nødvendig å ha et avgjørelsesorgan med slik sammensetning at det er i stand til å foreta en faglig begrunnet overprøving.

---

¹¹ NOU 1985:18 a. 291

Forhandlingsmøtet tilsvarende hovedforhandlingen i sivile saker for domstolene. Det starter med innledningsforedrag, bevisførsel/vitneavhør og deretter prosedyre fra de respektive parter advokater – barneverntjenesten, foreldre og ungdommen. Saken, eller forhandlingsmøtet, skal baseres på kontradiksjon, muntlighet og bevisumiddelbarhet. Det er ikke uvanlig at enkelte av disse forutsetningene ikke er tilstede. Det skal jeg komme tilbake til under kapitlet om Bufetat.

4.3 Det menneskerettslige perspektivet

Det menneskerettslige utgangspunktet for mindreårige er hensynet til barnets beste. I barnekonvensjonen heter det:¹² «*Ved alle handlinger som vedrører barn og som foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal det først og fremst tas hensyn til hva som gagnar barnet best.*»

Denne bestemmelsen har en helt generell ordlyd, gjelder for alle barn i alle situasjoner, og forplikter alle offentlige instanser. Det fremkommer helt klart at det skal tas hensyn til hva som gagnar det enkelte barnet best, være seg den materielle barnevernretten eller saksbehandlingsreglene som anvendes i barnevernssaker.

Tvangsplassering etter § 4-24 er å betrakte som en frihetsberøvelse, på samme måte som tvangstiltak for rusmisbrukere etter sosialtjenesteloven. Slike tvangstiltak aktualiserer menneskerettigheter, først og fremst EMK-konvensjon artikkel 5.

Praksis fra Menneskerettighetsdomstolen viser at det skal legges vekt på systemsikkerhet. Det er av stor betydning at vedtak treffes på grunnlag av betryggende og rettferdig saksbehandling. Det kan ikke fattes vedtak om tvangstiltak uten tilstrekkelig hjemmel for inngrepet. Jo mer skjønnsmessig avgjørelsen er, jo viktigere blir hensynet til forsvarlig saksbehandling. Saksbehandling som trekker ut i tid vil være å anse som en krenkelse av familielivet, og medføre en stor tilleggsbelastning. Kravet om avgjørelse innen rimelig tid etter EMK artikkel 6 er derfor særlig strengt. Videre er det nettopp av hensyn til familielivet at slike saker alltid går for lukkede dører.

---

¹² Barnekonvensjonen artikkel 3

EMK artikkel 6 – om retten til rettferdig rettergang – er et sterkt sivilprosessuelt grunnlag som også stiller krav til saksbehandlingen i fylkesnemndene.

4.4 Kontradiksjonsprinsippet

Alle partene i saken – barneverntjenesten, ungdommen selv og foreldre skal få anledning til å fremlegge bevis og argumentere rundt faktum og jus, før avgjørelse i saken tas. I adferdssaker har alltid ungdommen status som part, med de rettigheter dette medfører jfr. barnevernloven § 6-3.¹³ Partene skal ha samme reelle mulighet til å påvirke sakens utfall - «equality of arms» - eller likebehandling. Man har derfor, ved sin advokat, rett til å krysseksaminere vitnene. Alle partene skal også ha mulighet til å gjøre seg kjent med og imøtegå alt prosessmateriale. Nemnda har plikt og rett til å foreta en reell og forsvarlig vurdering av det fremlagte prosessmaterialet. Nemndas vedtak skal også begrunnes, og det skal legges vekt på hva som er avgjørende for vedtaket.

Videre stilles det krav om avgjørelse innen «rimelig tid». Vanligvis foreligger det vedtak i fylkesnemnda innen en uke, ofte mindre.

4.5 Rettslig prøving

Fylkesnemndas vedtak kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36. Dette gjøres av den private part, eller av barneverntjenesten i kommunen. Søksmålsfristen er to måneder fra partene fikk melding om vedtaket.

4.6 Kort om hvorvidt det er behov for å opprettholde fylkesnemnda

Det har i den senere tid versert forslag i media om at ordningen med fylkesnemnder bør avvikles og at sakene bør gå for den ordinære domstol. Dette begrunnes med at rettssikkerheten da vil bli bedre ivarettatt. Sakene i fylkesnemnda avgjøres etter de samme grunnreglene som gjelder for domstolene. Men det som gjør at fylkesnemndene er særdeles skikket til å fatte slike vanskelige vedtak, er etter mitt syn at de har både juridisk og faglig meget god innsikt. Særlig den

---

¹³ Barnevernloven § 6-3 siste ledd: «I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker, skal barnet alltid regnes som part»

sosialfaglige kompetansen ville ha vært mangelfull dersom disse tvangssakene hadde vært ført for ordinære domstoler. Dessuten ville denne typen saker vært i et klart mindretall i en ordinær domstol, slik at avgjørelsesorganet ikke ville ha opparbeidet seg tilstrekkelig kompetanse på området. Dette ville ha svekket rettssikkerheten fremfor å styrke den. Videre ville det også tatt lenger tid å få saken behandlet, køen av de som venter på å få saken sin opp i domstolene er lang. Dette ville dermed også stride mot prinsippet om at saken skal behandles «innen rimelig tid», og ville ha medført ytterligere påkjenninger for de impliserte parter. Fylkesnemndene bør dermed etter mitt syn beholdes slik de er i dag, da jeg ikke kan se at det er grunnlag for å anta at rettssikkerheten vil bli bedre ivaretatt hos domstolene. Det er med dette ikke sagt at nemndene ikke behøver å etterstrebe å øke rettssikkerheten ytterligere.

5 Hva er alvorlige adferdsvansker ?

5.1 Innledning

Flere instanser har ansvar for ungdom med alvorlige adferdsvansker. Avgjørelsen om hvem som skal ivareta ungdommen, avhenger av alvorlighetsgraden og hvordan man definerer begrepet adferdsvansker.

5.2 Definisjoner på begrepet adferdsvansker

Om man spør fagpersoner innenfor barnevernet, justissektoren og psykiatrien om hva alvorlige adferdsproblemer er, vil man få forskjellige svar. Hva dette innebærer varierer ut fra hver enkelt etats forståelse av de samme handlingene. Innenfor psykiatrien defineres adferdsproblemene som en sykdom, og vil bli gitt en diagnose. Diagnosesystemene har klare definisjoner på hva som defineres som adferdsproblemer. Den mest benyttede diagnoselisten er ICD-10-kodene som brukes både i psykiatrien og i helsevesenet forøvrig.

Når det gjelder politiet, domstolene og kriminalomsorgen, så er det handlingen det fokuseres på, og som etterforskes og gis en eventuell strafferettslig reaksjon. Dette er basert på alvorlighetsgraden i handlingen, jamført med straffeloven eller spesiallovgivningen. Innenfor rettspleien er det en selvfølge at dersom en handling skal kunne straffes, må det foreligge en lovhjemmel for det. Legalitetsprinsippet er strengt. Vagabondering, skulking eller misbruk av alkohol er ikke straffbart. Rettspleien begrenser dermed adferdsproblemer til å gjelde kriminelle handlinger som begås av lovbrøyttere.

Det følger av forarbeidene og praksis at tiltak for barn med adferdsvansker skal gjelde for noe større barn, fra ca 12 år og oppover. Det er imidlertid lite hensiktsmessig å fastsette en bestemt aldersgrense. For at handlingene skal kunne defineres som alvorlige adferdsproblemer i barnevernsfaglig forstand, må barnet ha vist alvorlige adferdsvansker ved «alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende bruk av rusmidler, eller på annen måte». Dette følger av barnevernloven § 4-24. Det vises til videre fremstilling i kapittel 6.

Det som kjennetegner alvorlige adferdsvansker synes å være karakterisert ved svært utagerende oppførsel. Ekstrem tilbakeholdenhet ansees for eksempel ikke for å være alvorlige adferdsvansker. Selv om det rent språklig kan tenkes at det faller inn under dette begrepet, så er ikke dette ment omfattet i bestemmelsen. Mitt synspunkt er at selv om den ekstremt innadvendte oppførsel kan være like problematisk for den ungdommen det gjelder, så fokuseres det bare på den utagerende livsførselen. Selv om det kun skal fokuseres på barnets beste, kan det likevel tenkes at det er slik av hensyn til samfunnet, selv om jeg ikke har funnet kilder som kan bekrefte dette.

5.3 Problembarn?

Først og fremst er det viktig å skille mellom adferdskonflikter og de mer alvorlige adferdsforstyrrelsene. Ungdommer er nærmest programfestet til å utfordre regler og de voksnes retningslinjer, de skal prøve og feile. Dette er naturlig adferd for å løsrive seg fra foreldrene. Derimot er det enkelte ungdommer som strekker denne strikken langt og som følge av dette etterhvert utgjør en fare både for seg selv og andre.

En definisjon på adferdsforstyrrelser er ifølge det internasjonale diagnosesystemet ICD-10 kjennetegnet av «*vedvarende dyssosial, aggressiv eller utfordrende adferd med klare brudd på forventninger og normer i forhold til alderen.*» Adferdsforstyrrelsen er dermed klart mer alvorlig enn ungdommelig trass. En annen beskrivelse som ofte nyttes er «tilpasningsvansker, adferdsvansker og psykososiale vansker». I media brukes ofte begrepene «utagerende, asosiale, verstinger og problembarn». Man skal ikke se bort fra at en slik adferd som beskrevet kan ha bakgrunn i traumer eller i dysfunksjonelle familieforhold. Det kan stilles spørsmål om det settes for mange diagnoser på «problembarn» når adferden kanskje bunner i forholdene i hjemmet. Samtidig skal man ikke underslå at det også kan være omvendt: en ungdom med adferdsvansker kan ha en eller flere diagnoser, og dertil adferdsproblemer, selv om ungdommen har svært gode omsorgsbetingelser i hjemmet.

5.4 Hvordan går det for ungdommene med adferdsvansker?

Det viser seg at ungdommer som har hatt adferdsvansker fra barndommen har dårligere prognoser enn ungdommer som først utagerer når de er noe eldre. Dette kan ha sammenheng med manglende prososiale ferdigheter hos ungdommer som tidlig har falt utenfor samfunnet.

Det synes å være slik at det er ungdommene med mindre alvorlige adferdsproblemer som best profitterer på institusjonsopphold. En av årsakene kan være at disse ungdommene har de grunnleggende ferdigheter i behold, samt at problemene oppstod på et senere tidspunkt enn hos ungdommer med større utfordringer. Et annet viktig moment er at de kan ha fått hjelp på et tidligere tidspunkt, slik at de ikke har måttet vente til problemene har blitt for store.

Ungdommene med de alvorligste adferdsproblemene er også de som har størst risiko for avbrudd i behandlingen. Dette både på grunn av så alvorlige vanskeligheter at institusjonene ser seg nødt til å avbryte oppholdet og behandlingen, eller på grunn av gjentatte rømminger. Min oppfatning er at hovedårsaken kan være at ungdommene ikke får den behandlingen de bør ha i forhold til sine utfordringer. Det er en tendens til at det konkluderes med at det er ungdommen som ikke har klart å tilpasse seg institusjonen, og ikke omvendt.

For disse mest belastede ungdommene vil derfor effekten av behandlingen bli mindre enn for ungdommene som i større grad tilpasser seg institusjonen. De institusjonene som oppnår best resultater for denne gruppen er de som vektlegger forandring av adferd, forandring av tankemønster samt ferdighetstrening. Dette viser viktigheten av å arbeide med både behandling og mestring.

Det er stadig kritikk mot institusjonsplassering av ungdom med adferdsvansker. Som det fremgår av NOU:¹⁴ *Kritikken mot institusjonsplassering har tiltatt de senere år, og dette gjelder særlig plassering av ungdom med alvorlige adferdsproblemer. For denne gruppen har det vist seg at institusjonsplassering har gitt dårlige resultater. Plasseringen har ført til at ungdom isoleres fra det vanlige livet, og det brukes mye tid og krefter på tilpasning til et kunstig livsmiljø. Institusjonslivet fører ofte til en opptrapping av utagerende adferd og det forekommer negativ «sosial smitte» med negativ læring og nettverksbygging».*

---

¹⁴ NOU 2000:12 (s. 229)

Men hva er alternativet? Man må likevel forsøke å hjelpe disse ungdommene. Tiltaket som iverksettes når alt annet er prøvd uten hell, er plassering i institusjon uten eget samtykke. Vilkårene for dette vil jeg redegjøre nærmere for i det påfølgende kapittel.

6 Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke - § 4-24

6.1 Innledning

Bestemmelsen innebærer tre vurderingstemaer som hver for seg beror på forskjellige slutningsformer. Adferdsvanskene er definert ut fra hvilke handlinger ungdommen har begått som har medført adferdsproblemene.

Tvangsplassering etter barnevernloven er forbeholdt alvorlige atferdsvansker. Det skal være forholdsmessighet mellom den destruktive adferden som ungdommen utviser, og det tvangsinngrepet som foretas.

Tvangsplassering er et betydelig inngrep i den personlige friheten og oppstiller flere prinsipielle problemer. Bruk av tvang skal alltid ha en klar lovhjemmel. Det er viktig å understreke at tvangsplassering aldri skal brukes som straffetiltak mot ungdommen eller av allmennpreventive hensyn.

6.2 Vilkår

§ 4-24. Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke.

«Et barn som har vist alvorlige adferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet, plasseres i en institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller i den kortere tid som er fastsatt i vedtaket. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden forlenges med opptil fire uker.

Er det trolig at et barn som nevnt i første ledd har behov for mer langvarig behandling, kan det treffes vedtak om at barnet skal plasseres i en behandlings- og opplæringsinstitusjon i opptil tolv måneder uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden i særlige tilfelle forlenges med opptil tolv nye måneder. Barnevernstjenesten skal fortløpende følge opp plasseringen, og vurdere tiltaket på nytt når plasseringen har vart i seks måneder.

Dersom plasseringen er satt i verk før barnet fyller 18 år, kan tiltak etter første og annet ledd gjennomføres slik som fylkesnemnda har bestemt, selv om vedkommende fyller 18 år i løpet av plasseringstiden.

Et vedtak etter første og annet ledd kan bare treffes dersom « institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen».

I tillegg må det vurderes om tvangstiltak er nødvendig, eller om det er mulig å avhjelpe med frivillige hjelpetiltak, jfr. barnevernloven § 4-25.

Tvangsplassering er ikke et vedtak om omsorgsovertakelse, men et vedtak som retter seg mot barnet. Det vil være institusjonen hvor barnet plasseres som utøver den daglige omsorgen, men i samarbeid med foresatte som fortsatt har foreldreansvaret. I de tilfellene hvor det samtidig skal fattes vedtak om omsorgsovertakelse må også vilkårene i barnevernloven § 4-12 eller § 4-8 være oppfylt. Det er ingen automatikk at det fattes vedtak om omsorgsovertakelse samtidig med tvangsplassering etter § 4-24. Dette fordi tvangsplassering primært blir gjort ovenfor barn over 12 år. I de tilfellene hvor vilkårene etter §§ 4-12 eller 4-8 er oppfylt, vil ofte omsorgsovertakelsen være et faktum på et tidligere tidspunkt. De aller fleste omsorgsovertakelser gjelder yngre barn.

Det presiseres at § 4-24 er en fakultativ lovbestemmelse. Selv om vilkårene er oppfylt for tvangsplassering er det ikke gitt at dette skal iverksettes. Minste inngreps prinsipp tilsier at tvangsbestemmelsen ikke skal anvendes dersom mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig.

Tvangsplassering er et alvorlig inngrep, og det er problematisk at loven ikke er mer presis i begrepsbruken. Barneombudet har bemerket at lovteksten burde ha tydeligere presiseringer, og ønsket blant annet at selvskadende handlinger skulle inkluderes.¹⁵ Barneombudet mente videre, at det burde ha vært flere trinn mellom kriteriene § 4-4 og §§ 4-26. Dette ble begrunnet i ønsket om å utvikle tiltakskjeder, hvor ungdommen fikk hjelp til å endre sin negative adferd, og ikke måtte vente på at det skal bli «ille nok» til at tvangsparagrafene kan anvendes.

6.2.1 Kriteriet «alvorlig/gjentatt kriminalitet»

Alvorlig kriminalitet menes de tilfeller hvor det foreligger alvorlige volds- eller sedelighetforbryelser mot liv og helse. Ved gjentatt kriminalitet er det ment å favne om gjentatte vinningsforbrytelser og skadeverk, for eksempel serietyverier eller omfattende hæververk/tagging. Kriminalitetsvilkåret grenser til straffelovens bestemmelser. De strafferettslige

---

¹⁵ Barneombudets høringsvar 15.03.96 vedrørende de faglige forutsetningene for innholdene i tvangstiltakene etter bestemmelsene i §§ 4-24 og 4-26 i lov om barnevernstjenester

kravene til bevisførselen samt det straffeprosessuelle kravet om uskyldspresumsjonen gjelder her som i strafferettspleien.

Et eksempel hvor fylkesnemnda fant at vilkåret for gjentatt kriminalitet var oppfylt:¹⁶

«Gutt ble den... ved tilståelsesdom, dømt til betinget fengsel 120 dager med en prøvetid på to år, samt en bot på kr 3000,- for straffbare handlinger begått i tidsrommet oktober 2002 - mars 2003. ...Forholdene gjaldt bl.a. grovt tyveri, bilbrukstyveri og kjøring av motorvogn uten førerkort. Gutt møtte i Y tingrett igjen den... Han innrømmet på nytt å ha begått straffbare forhold som gjaldt tyveri/grovt tyveri, kjøring uten førerkort, naskeri. I tillegg innrømmet han å ha vært i besittelse av 0,2 gram hasj. .. Slik det fremgår av dommene fra Y tingrett, er det bevist at Gutt, i en alder av knapt fylt 17 år, har begått kriminelle handlinger over en periode på ca 1 ½ år. Etter at han fikk sin første dom i 2003, gikk det kun et par dager før han på nytt begikk straffbare handlinger. Nemnda finner etter dette klart at Gutt har alvorlige atferdsvansker ved gjentatt kriminalitet».

Et eksempel hvor fylkesnemnda ikke fant at kriminalitetsvilkåret var oppfylt:¹⁷

Fylkesnemnda vurderer at det i denne sak er tvilsomt om grunnvilkårene i barneverntjenestelovens § 4-24 første ledd er oppfylt. Det er helt klart at gutt må sies å ha atferdsvansker, men det er uklart om disse er så alvorlige og uttalte at vilkårene er oppfylt. Riktignok er det noe kriminalitet, men fylkesnemnda har vanskelig for å se at de få innbruddene som er avdekket, selv om man ser det i sammenheng med noe voldsbruk, er tilstrekkelig til å si at gutt har gjort seg skyldig i gjentatt kriminalitet. Når det gjelder kriminalitet vil fylkesnemnda bemerke at det her stilles samme krav til bevis som for fellelse i en straffesak. Gutt har nok tilstått de omtalte innbrudd slik at disse kan anses bevist. Når det gjelder voldsepisoder har man imidlertid ikke tilstrekkelig grunnlag til å si om de objektive og subjektive vilkårene for straff foreligger».

6.2.2. Kriteriet «vedvarende misbruk av rusmidler»

Når det gjelder rusmidler vises det til i forarbeidene at begrepet «vedvarende bruk av rusmidler» er benyttet for å understreke at enhver bruk av rusmidler er relevant. Det forutsettes at

---

¹⁶ FNV HSF 2004/86

¹⁷ FNV Rogaland 2005/157

ungdommen har hatt en omfattende misbruk både i omfang og i tid. Men dette må også sees i sammenheng med alder. Bestemmelsen omfatter ikke bare narkotika, men også alkohol og legemidler. Ved bruk av de tyngste stoffene kan det iverksettes tvangstiltak etter dette kriteriet også ved kortere tids bruk.

Et eksempel hvor fylkesnemnda vurderte at en ungdom hadde langvarig behandlingsbehov på grunn av alvorlige rusproblemer: *«fylkesnemnda er av den klare oppfatning at A siden hun var 14 år har brukt rusmidler jevnlig... utviklingen har vært spesielt negativ fra sommeren 2006 og frem til akuttvedtaket ble fattet... Det er åpenbart at As hverdag høsten 2006 var preget av et stadig mer omfattende rusbruk og tilhold i rusmiljøet...på mange måter skapt seg en sterk rusidentitet. Dette har medført at hun har falt utenfor et normalt dagligliv og helt mangler kontakt med venner utenfor rusmiljøet. ... må hun behandles for sitt rusbruk, som til tider har vært svært omfattende og intenst. Nemnda vil her bemerke at hennes rusutvikling synes å innebære økende bruk av amfetamin, et stoff som er sterkt avhengighetsskapende ¹⁸og skadelig».*

6.2.3 Kriteriet «På annen måte»

Alvorlige adferdsvansker «på annen måte» er den hovedbegrunnelsen det ser ut til at barneverntjenesten oftest benytter når det fremmes sak om tvangsplassering av en ungdom. Denne betegnelsen gir lite veiledning. Dette er en sekkebetegnelse som fanger opp ulike adferdsproblemer. Forarbeidene omtaler dette som annen form for utpreget normløs adferd. Forarbeidene sier videre at det omfatter prostituerte og gatebarn¹⁹. Flere vedtak fra fylkesnemnda begrunnes ut fra for eksempel unndragelse av omsorg, vagabondering og opphold i destruktive miljøer. Forarbeidenes formuleringer *«alvorlige adferdsproblemer vist ved utpreget normløs adferd»* tilsier at tvangstiltak kun kan benyttes ved massiv negativ adferd. Ofstad/Skar²⁰ sier at *«kriminalitet og rusmisbruk som ikke kvalifiserer for bruk av bestemmelsens første og andre strekpunkt, kan ikke være grunnlag for anvendelse av tredje strekpunkt. Adferdsproblemer «på annen måte» fanger imidlertid opp de mer sammensatte problemer, som også vil kunne ha i seg*

---

¹⁸ FNV Troms 2007/35

¹⁹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 114

²⁰ Ofstad/Skar barnevernloven med kommentarer 2008

elementer av kriminalitet og rusmisbruk uten at lovens kriterier på disse punktene isolert er oppfylt».

Et forholdsvis vanlig eksempel på hva fylkesnemnda legger til grunn for at vilkåret for tvangsplassering på grunnlag av inngrepskriteriet «på annen måte» er oppfylt:²¹

«Samlet sett har gutten svært alvorlige adferdsproblemer. Han foretar kriminelle handlinger og det har vært et massivt fravær fra skole. Han søker mot destruktive miljøer, miljøet preget av kriminalitet og rus. Han mister mer og mer kontakt med sine gamle positive venner. Han unndrar seg styring og kontroll fra voksne personer rundt seg, det være seg foreldre, lærere og institusjonspersonell. Han går mer aggressivt ut med hensyn til trusler og utageringer. Hans adferd ligger markert utenfor hva som er vanlig adferd»

I et annet eksempel begrunner nemnda sitt vedtak ut fra ungdommens normløse adferd:²²

«Hennes væremåte med voldelig utagering, aggresjon og seksualisert adferd er etter nemndas oppfatning en helt klart utpreget normløs adferd. I tillegg legges til grunn at hun har prostituert seg. Det er derfor åpenbart at hun har slike alvorlige adferdsvansker som loven angir i bvl § 4-24 første ledd alternativet «på annen måte»».

I dette eksemplet viser fylkesnemnda at ungdommens adferdsvansker ikke var av et slikt omfang at hun kunne ansees for å ha alvorlige adferdsproblemer «på annen måte»:²³

«Nemnda har vært noe i tvil om vilkårene etter alternativet alvorlige adferdsvansker på annen måte er oppfylt. Unndragelsen av omsorg og misbruk av rusmidler i sommer ville muligvis gitt grunnlag for å anse vilkårene oppfylt på det tidspunkt. Slik situasjonen er i dag finner nemnda det imidlertid vanskelig å slutte at vilkårene er oppfylt. Nemnda finner det ikke tilstrekkelig godtgjort at A's adferdsvansker i dag er av slik art og omfang at man kan si at vilkåret «alvorlige adferdsvansker på annen måte» er oppfylt.»

---

²¹ FNV Rogaland 2006/04

²² FNV Oslo 2008/683

²³ FNV Oslo 2002/481

6.2.4 «faglig og materielt» og «tilstrekkelig hjelp» etter § 4-24 4. ledd

Denne bestemmelsen oppstiller et vilkår til institusjonen både på et faglig og et materielt grunnlag. Den utvalgte institusjonen kan kun benyttes hvis den kan gi ungdommen tilfredsstillende hjelp sett i sammenheng med formålet med plasseringen. Dette er en lovfestet del av hensynet til barnets beste, og er et utslag av forholdsmessighetsprinsippet. Institusjonen som fagteamet i Bufetat har valgt, må konkretiseres, slik at fylkesnemnda og de involverte parter kan danne seg et grunnlag for å vurdere om nettopp denne institusjonen er å anse som et egnet alternativ for akkurat dette barnet. Dette gjelder både offentlige og private institusjoner. For å hindre ren oppbevaring av barnet er dette et viktig krav. Dette skal jeg komme nærmere inn på i kapittel 11 om Bufetat.

Kravet til institusjonen er at den skal ha en definert målgruppe og en formulert målsetting for virksomheten. De faglige metoder som anvendes ved institusjonen skal være faglig og etisk forsvarlige, tilpasset institusjonens målgruppe og målsetting og være forankret i allment anerkjent fagteori.²⁴ Videre stilles det krav til de fysiske forholdene ved institusjonen, samt krav til personalets kompetanse. Det må være en slik turnusordning at hensynet til stabilitet og kontinuitet for ungdommene blir ivaretatt. 1. januar 2004 ble det innført en godkjenningsordning for barnevernsinstitusjoner hjemlet i barnevernloven. Denne ble innført nettopp for å sikre at de faglige og materielle forutsetningene er tilstede.

6.2.5 begrepet «trolig»

Et barn som har utvist adferdsvansker slik som § 4-24 første ledd beskriver kan etter bestemmelsen institusjonsplasseres i inntil tolv måneder. At barnet har behov for mer langvarig behandling er ett tilleggskrav for langtidsplassering. Det vil si at barnet også må være behandlingstrengende. Når det er «trolig» at barnet er i behov for langvarig behandling er lovens vilkår oppfylt. Begrepet «trolig» er vagt. Jeg har ikke funnet noe i forarbeidene som kan utdype dette. Derfor vil jeg anta at det er en faglig vurdering som legges til grunn når dette skal vurderes. «Trolig» vil jeg forstå som «sannsynlig», men ikke nødvendigvis «overveiende sannsynlig».

---

²⁴ FOR 2008-06-10 nr 580 Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner

6.3 Eignet tiltak

Det er viktig at ungdom med omfattende adferdsproblemer blir sikret tiltak som gir den beste sjansen for en god utvikling. Barnevernloven § 4-24 4.ledd oppstiller et krav til institusjonen, både faglig og materielt. Tiltaket skal tilpasses den enkelte ungdommen. Det er indikasjoner på at ungdom blir plassert i tiltak som har ledig kapasitet, fremfor i et egnet tiltak. Det er en stor andel av disse ungdommene som ikke fullfører planlagte tiltak eller blir «barnevernsnomader» og «surfer» gjennom det som finnes av tiltak uten nevneverdig bedring. Dessverre viser det seg at problemene ofte eskalerer i løpet av «karrieren» innenfor barnevernstiltakene. Det kan tyde på at ungdom som i utgangspunktet ikke hadde rusproblemer før de ble plassert, går ut av tiltakene som rusmisbrukere, eller at de har tillært seg en kriminelt betinget adferd.

Det er problematisk å plassere en ungdom med tvang på en institusjon som ikke fungerer etter ungdommens behov. Det ble også understreket i Stortingsmelding nr. 40:²⁵

«Bruk av institusjonar som behandlingstiltak retta mot ungdom med åtferdsproblem har generelt vore mykje omdiskutert. Dersom barneverninstitusjonar skal nyttast til dette formålet, bør eit minstekrav vere at dei kan vise til at det er sannsynlig at det vil få positive effektar for ungdommane som blir plasserte. Ingen skal kunne påleggje barnervernet å administrere tiltak som i realiteten er straff. Dette gjeld alle plasseringar, men særleg vil tvangsplasseringar i institusjonar som fungerer dårleg eller negativt for utviklinga hos ungdommane, vere prinsipielt gale og uetisk.»

Det er slik det bør være etter intensjonen. Men ofte blir nemnda stilt ovenfor er «fait accompli – der det bare er fremmet forslag om ett eneste plasseringssted. Det forekommer at barneverntjenestens begjæring om tvangsplassering ikke blir tatt til følge i fylkesnemnda fordi den foreslåtte institusjonen ikke blir ansett som egnet til å dekke den aktuelle ungdommens behov.

Som eksempel på manglende egnethet ved institusjonen er dette vedtaket fra fylkesnemnda:²⁶

---

²⁵ St.meld. nr. 40 (2001-2002) s. 140

²⁶ FNV Troms 2007/17

«For fylkesnemnda fremstår tilbudet ved Ø ungdomshjem som et uklart tverrfaglig samarbeid mellom barneverntjenesten, BUP og Ø ungdomshjem. Ø ungdomshjem har i dag ingen behandlingskompetanse på dette vanskelige og alvorlige problemområdet og vil i tiden fremover måtte opparbeide slik kompetanse hvilket vil kunne ta en del av fokus. Fylkesnemnda finner det sannsynlig at Gutt trenger en behandling som vil kreve høy intensitet, og som vil være langvarig, hvilket vil si resten av hans ungdomstid og kanskje også inn i voksentiden. Gutt har ifølge dokumentene en skjevutvikling på flere områder, inklusive det seksuelle. Den strenge kontroll han er utsatt for i dag forhindrer at han kan begå nye straffbare forhold, men den er ikke behandlende... Det synes å være enighet om at han trenger kompetent behandling i forhold til sin seksualitet, og at mestringsopplevelser på andre områder ikke vil være tilstrekkelig som behandling».

6.4 Barneverntjenesten skal følge opp og vurdere tiltaket etter seks måneder

Barneverntjenesten er pålagt å fortløpende følge opp plasseringen, og det skal vurderes på nytt etter seks måneder hvorvidt tiltaket fungerer og om det er behov for å opprettholde plasseringen. Dette i hht barnevernloven § 4-24 annet ledd siste punktum. Denne vurderingen er ikke et enkeltvedtak og kan dermed ikke påklages.

Ved plassering både med og uten samtykke skal det utarbeides en tiltaksplan ifølge barnevernloven § 4-28. Denne tiltaksplanen må være i tråd med fylkesnemndas vedtak, og denne må sees i sammenheng med oppfølgingen som nevnt over. Ved gjennomgang av nemndsvedtakene har jeg funnet at flere plasseringer skjer uten at det er blitt foretatt en grundig nok forhåndsvurdering av ungdommens behov. Særlig da sett i forhold til behandlingsbehovet. Det kan også tyde på at tvangsplasseringene får en mangelfull oppfølging i forhold til om tiltakene fungerer hensiktsmessig. § 4-28 ble tatt inn i loven ved endringslov 4. juni 1999 på bakgrunn av Ot.prp. nr. 61²⁷, hvor dette blir påpekt. Mitt inntrykk er at plasseringen fortsetter fordi man tross alt har en plassering.

Jeg har forsøkt å finne ut hvorvidt plasseringer avsluttes etter seks måneder, enten fordi det ikke lenger foreligger et behov, eller fordi tiltaket ikke fungerer som forventet fordi ungdommens

²⁷ Ot.prp. nr. 61 (1997-98) s. 22

negative adferd har eskalert i løpet av institusjonsoppholdet. Da jeg ikke klarte å finne ut noe om dette, tok jeg kontakt med ti barneverntjenester i middels store kommuner i landet, og to fagteam, alle i et tilfeldig utvalg. Flere uttalte at ungdommens utvikling ble tatt opp i ansvarsgruppemøter, men ingen kunne bekrefte at det faktisk ble gjort noe dersom tiltaket ikke fungerte som det skulle. Det kan tyde på at det i realiteten ikke blir vurdert hvorvidt det fortsatt er grunnlag for å opprettholde tvangsvedtaket. Det må understrekes at jeg ikke kan trekke noen konklusjon ut fra disse få respondentene. Men det kan synes som om denne problemstillingen er undervurdert.

7. Forlengelse av tvangsplassering

7.1 Innledning

Hovedregelen er tvangsplassering i inntil tolv måneder. I særlige tilfeller kan en ungdom plasseres og tilbakeholdes i institusjon uten samtykke i ytterligere tolv måneder. Det er et grunnleggende prinsipp at det ikke skal foretas inngrep som ikke er absolutt nødvendig. Det vil si at forlengelse kun skal skje i unntakstilfeller. Stortingets begrunnelse for å innføre denne unntaksregelen var at noen behandlingsopplegg må ha et lengre tidsperspektiv for å oppnå de resultatene man ønsker. Når det gjelder vurderingen av barnets beste må også rimelighet og proporsjonalitet vurderes. Videre må det legges til grunn at det har vært fattet tvangsvedtak tidligere.

For å unngå at forlenget tvangsplassering skulle bli benyttet mer enn det som er absolutt nødvendig, ble forlengelse begrenset til å gjelde kun i «særlige tilfelle».

7.2 Hva er et «særlig tilfelle» etter barnevernloven § 4-24 annet ledd?

Plasseringstiden kan i særlige tilfeller forlenges ytterligere tolv måneder. Som det følger av lovens ordlyd, gjelder dette kun i «særlige tilfelle». Forlengelser i ytterligere tolv måneder skal kun skje unntaksvis.

Jeg har ikke funnet noe i forarbeidene som kan si noe direkte om hvordan «særlige tilfelle» skal tolkes. Departementet uttalte imidlertid i forbindelse med forslag om plassering uten muligheter for forlengelse²⁸ blant annet at tvangsbehandling av barn i over 12 måneder vil være uheldig.

Etter sin ordlyd innebærer denne bestemmelsen at det foreligger adgang til å forlenge en igangværende tvangsplassering, begrenset oppad til tolv nye måneder. Det vil si at i situasjoner hvor en ungdom har avsluttet en tvangsplassering, kan det ikke fattes vedtak om langtids tvangsplassering i en ny institusjon. Adgangen til langtidsplassering vil i et slikt tilfelle være uttømt, fordi dette da ikke ville være en forlengelse av den opprinnelige plasseringen, men en ny

---

²⁸ ot.prpr. nr. 44 (1991-929 s. 62

plassering. Dersom det foreligger nye forhold, vil det stille seg annerledes. Dette skal jeg komme tilbake til.

Videre har departementet uttalt at adferdsproblemer bør søkes løst uten tvang. Ofstad/Skar²⁹ har i denne forbindelse uttalt at:

«hjemmelen til å forlenge en plassering etter ett år, antas etter dette ikke å kunne benyttes til å plassere en ungdom i et nytt tiltak fordi den første plasseringen ikke var vellykket»

Dette forstår jeg slik at det bare er anledning til forlengelse i de tilfeller hvor ungdommen har utviklet seg i positiv retning, og det er nødvendig med videre plassering for å kunne fullføre behandling. Det vil si at grunnlaget for ytterligere tvangsplassering er at det fortsatt foreligger et behov for behandling eller opplæring. Her er det altså ikke grunnvilkåret om alvorlige adferdsvansker som gjelder. Tanken er at det skal kunne ytes mer hjelp for de problemene ungdommen hadde da han/hun ble plassert første gangen. Men derimot finner jeg at motsatt tolkning er den som forekommer hyppigst i vedtak fra fylkesnemnda. Det viser seg at det oftere argumenteres for videre tvang der hvor utviklingen ikke ha vært som ønsket, eller at ungdommens negative adferd har eskalert.

Jeg har funnet en del sammenfallende momenter som går igjen i flere fylkesnemndsvedtak om gjentatte tvangsplasseringer. Disse er: at frivillige tiltak ansees som nytteløse, at ungdommen er i livstruende fare dersom det ikke blir gitt hjelp, at problemene var blitt særdeles omfattende og sammensatte, at nye og tungtveiende grunner tilsier ny plassering, at institusjonen er faglig og materielt godt egnet, og at en plassering etter § 4-12³⁰ er uaktuell for eksempel pga hyppige rømminger, og om et nytt tvangsvedtak vil ha noen hensikt siden tidligere plasseringer ikke har vært vellykket. Det siste punktet har da hatt sammenheng med institusjonens egnethet. Nemndene har da lagt til grunn at denne gangen så er institusjonen bedre egnet enn ved forrige plassering. Det må etter omstendighetene foreligge rettslig adgang til slike plasseringer.

---

²⁹ Ofstad/Skar Barnevernloven med kommentarer 1999 s. 176

³⁰ Lov om barneverntjenester § 4-12 - omsorgsovertakelse

Ved gjennomgang av vedtakene har det altså vist seg tydelig at «særlige tilfelle» benyttes klart oftest i saker hvor ungdommen har hatt en negativ utvikling. Dette er problematisk, da det strider mot det som var den opprinnelige hensikten med bestemmelsen. Jeg har imidlertid ikke klart å finne noen vedtak fra fylkesnemnda blant de jeg har gått gjennom, som samsvarte med Stortingets intensjon. Men jeg fant et eksempel i Falck:³¹«Gutten er et «særlig tilfelle» jfr barnevernloven § 4-24 andre ledd, fordi han har gjort så mange fremskritt i løpet av den tiden han har vært på inistitusjonen (forlenget tvangsplassering i 12 mnd).

En årsak til at det i så få saker fokuseres på positiv utvikling, kan være at det viser at ungdommen beveger seg i riktig retning. Det er selvfølgelig bra, men ikke dersom han/hun ikke vil tvangsplasseres videre – noe de fleste ungdommer ikke vil – for da har ikke fylkesnemnda grunnlag til å gi barnevernstjenesten medhold, dersom det finnes et like godt alternativ i henhold til minste inngreps prinsipp. Det er ofte slik at selv om ungdommene er i en positiv progresjon, så trengs det mer tid. Og de er svært sårbare og faller lett tilbake til gamle synder når de kommer hjem til sitt vante nærmiljø. Og «et like godt alternativ» er som oftest i realiteten at ungdommen flytter hjem og at familien får bistand. Svært ofte snur den positive utviklingen til negativ, fordi ungdommen er blitt institusjonalisert. Da er det forståelig at det er vanskelig å komme hjem. Følgen av dette er at det må iverksettes hjelpetiltak frem til ny sak om tvangsplassering blir fremmet. Dermed er hjemflytting eller andre frivillige tiltak ikke noe reelt alternativ. Å få til et forlenget tvangstiltak er i realiteten ofte det eneste alternativet som foreligger.

Oppsummert kan se ut som om begrepet «særlige tilfelle» brukes til å legitimere forlengelse som egentlig gjelder andre grunner, og dette lar seg gjøre fordi begrepet er så uklart. Dette er problematisk.

---

³¹ Sturla Falck «Mellom straff og behandling «2005 s. 178

7.3 Adgang til å fatte nytt vedtak etter flere tidligere langtidsplasseringer

Spørsmålet er om det foreligger hjemmel til å fatte nytt vedtak om langtids tvangsplassering flere ganger, eller om adgangen til langstidsbehandling under tvang er uttømt.

Hvorvidt det er adgang til å fatte nye vedtak er omhandlet i forarbeidene. I NOU 1985³² vurderte utvalget korttidsplassering, og uttalte at adgangen til å fatte «nytt plasseringsvedtak etter at vedkommende har vært ute av plasseringsstedet en tid, eventuelt om nytt vedtak bare kan treffes etter en viss tid, eller om den samlede plasseringstid bør begrenses... for eksempel slik at den ikke skal overstige et bestemt antall uker pr. år. (...) Utvalget konkluderte med at «utvalget har imidlertid ikke ønsket regler av denne type. Det betyr at adgangen til å benytte § 6-24 første ledd (tilsvarer barnevernloven § 4-24 første ledd, min anm.) ikke begrenses av tidligere plasseringer. Utvalget regner imidlertid ikke med at adgangen til gjeninntak vil bli benyttet i særlig stor utstrekning. § 6-24 bygger på en behandlingstankegang. Hvis institusjonen ikke lykkes i forhold til barn ved første forsøk, er det ikke grunn til å forutsette at nytt forsøk vil bli gjort umiddelbart. Gjeninntak vil neppe ha noe for seg før det er grunn til å tro at barnet er kommet i en ny situasjon som gir grunnlag for å tro at det er mer åpent for påvirkning enn tidligere.»

Ved behandlingen av tilsvarende spørsmål vedrørende langtidsplasseringene viste utvalget til sine vurderinger i forhold til korttidsplasseringer.

Utredningen ble behandlet av departementet, og ledet frem til odelstingsproposisjonen med forslag til en samlet lov for sosial- og barnverntjenester.³³ En felles lov for barneverntjenestene og sosialtjenestene ble ikke gjennomført. Det ble istedet utredet nye forslag hvor de respektive tjenestene skulle sortere under hver sin lov. Det ble også i disse forslagene diskutert hvorvidt det skulle være adgang til nytt vedtak etter at maksimaltiden var utgått, men det skjedde ingen endring vedrørende dette. I den nye odelstingsproposisjonen³⁴ ble det fastslått at «etter departementets mening vil det da ikke være aktuelt å forlenge en tvangsbehandling eller gjeninnta barnet umiddelbart i samme behandlingsopplegg dersom et opphold på tolv måneder

---

³² NOU 1985:18 s. 194 første spalte

³³ Ot.prp. nr. 60 (1988-89)

³⁴ Ot.prp. nr. 44 1991-92 s. 62

ikke har hatt noen effekt. En slik mulighet for gjeninntak etter endt behandling vil lett kunne undergrave den rettsikkerhet man har søkt å ivareta gjennom tidsbegrensning av plasseringen.»

Da Stortinget hadde lovforslaget oppe til behandling ble adgangen til å forlenge en allerede påbegynt tvangsbehandling innført. Forutsetningen var da at behandlingen skulle ha hatt en positiv effekt, men at det var nødvendig med mer tid for å kunne fullføre behandlingen. Videre ble det forutsatt at behandlingen skulle fortsette i sin nåværende form. Det var imidlertid et problem. Forarbeidene stengte for muligheten til å kunne gjøre dette, og loven ble endret på dette punktet. Samtidig betydde ikke dette at adgangen til å fatte nye vedtak ble innsnevret, noe som begge odelstingsproposisjonene og utredningen ga en åpning for. Faktisk så ble ikke dette spørsmålet i det hele tatt diskutert under behandlingen i Stortinget. Det er derfor sannsynlig å tolke dette slik at adgangen skulle fortsette. Dette begrunnet i at siden denne adgangen fremkommer så klart i forarbeidene ellers, så burde en innsnevring av denne adgangen i motsatt fall blitt tydeliggjort i innstillingen.

Denne problemstillingen ble behandlet i Gulating lagmannsrett³⁵. Utdrag fra dommen:

«Dersom et barn har alvorlige adferdsvansker og tvangsplasseres i institusjon i 24 måneder, kan fylkesnemnda ikke være avskåret fra, på et senere tidspunkt, på ny å treffe vedtak om langtidsplassering dersom barnets situasjon forverrer seg eller endrer seg på annen måte. Forutsetningen må være at det nye vedtak om tvangsplassering treffes på grunnlag av andre omstendigheter enn de forhold som lå til grunn for den opprinnelige tvangsplassering. Det kan ikke være lovgivers intensjon at barnevernet skal stå uten tvangsmidler overfor et barn med alvorlige adferdsvansker som en gang har vært tvangsplassert i to år med hjemmel i barenverntjenestelovens § 4-24. En slik tolkning vil ikke være til barnets beste, og verken lovens ordlyd eller formålet med tvangsplassering taler for en slik løsning».

Jeg finner også støtte i Ofstad/Skar s. 244³⁶:

«Da vi befinner oss i kjerneområdet for legalitetsprinsippet, burde det ha fremgått direkte av loven, eller i det minste av forarbeidene, dersom – og eventuelt i hvilke tilfeller – bestemmelsen

---

³⁵ Gulating lagmannsrett avgjørelse av 10. juli 2000 ankesak nr 00-00570

³⁶ Ofstad/Skar barnevernloven med kommentarer 2008

skal kunne hjemle en ny omgang med bruk av tvangstiltak kort eller lang tid etter et avsluttet behandlingsopphold på to år. Fordi tidsrammene for bruk av tvang etter §4-24 i utgangspunktet er vide, vil en liberal forståelse av loven innebære at en ungdom kan risikere å være tvangsplassert i institusjon mesteparten av ungdomstiden. Det legges etter dette til grunn at en eventuell ny plassering i alle tilfeller bare vil kunne være aktuelt helt unntaksvis, og plasseringen må i såfall være basert på et nytt faktisk grunnlag og «nye adferdsvansker».

Et eksempel på hva som ikke gjelder som nytt faktisk grunnlag og nye adferdsvansker, er dersom rusmisbruket øker i omfang, men ikke eskalerer fra mildere til sterkere stoffer. Derimot når en ungdom går fra å misbruke midlere stoffer til injisering, så legger fylkesnemnda vekt på at ungdommens rusmisbruk hadde hatt en klar negativ utvikling, og anser dette som nytt faktisk grunnlag.

Et eksempel på vedtak i nemnda som ble ansett som et særlig tilfelle:³⁷

«Plasseringen må være til Ungdoms beste, jfr. Barnevernloven § 4-1. Nemnda har av flere grunner, funnet saken vanskelig. Slik nemnda ser det, er den et unntakstilfelle. Både det at det tok så lang tid å avklare Ungdoms diagnoser og dermed hans sammensatte behov, og hans negative utvikling, trass i tiltak fra barneverntjenesten og en aktiv og engasjert mor, er egnet til å opprøre og reiser mange spørsmål».

7.4 Tvangsplassering rett før myndighetsalder

§ 4-24 tredje ledd lyder:

«dersom plasseringen er satt i verk før barnet fyller 18 år, kan tiltaket etter første og annet ledd gjennomføres slik nemnda har bestemt, selv om vedkommende fyller 18 år i løpet av plasseringstiden».

Det fremgår av barnevernloven § 1-3 første ledd at tiltak som omhandlet i denne lov kan treffes ovenfor barn under 18 år. Utgangspunktet er som tidligere nevnt at denne betemmelsen først og fremst tar sikte på å fullføre tiltak som fungerer godt. Dette fremkommer også i Ot.prp. nr 44 s.

³⁷ FNV Oslo 2010/390 upublisert

62. Bestemmelsenes ordlyd, forarbeider og formålsbetraktning medfører at det må stilles krav om særlige grunner for tvangsplassering av ungdom kort tid før myndighetsalderen. Videre er det et krav at vedtaket iverksettes før myndighetsdagen. Denne unntaksregelen har som konsekvens at ungdommens myndighetsalder blir utsatt. Vedtak om tvangsplassering som fattes tett opptil 18-årsdagen vil føre til at ungdommens myndighetsalder blir utsatt nesten til de fyller 19 år. Dette tilsier en meget restriktiv holdning hos barnevernet til å fremme sak for fylkesnemnda i disse tilfellene.

Eksempel hvor fylkesnemnda enstemmig gikk inn for tvangsplassering til tross for ungdommen tidligere hadde vært tvangsplassert i over 20 måneder, og adferden hadde i løpet av plasseringstiden ekskalert i negativ retning.³⁸ Nytt vedtak vedrørende nytt plasseringssted ble fattet rett før ungdommen fylte 18 år:

«Det er sentralt for nemnda at barnevernstjenesten, fagteam og institusjonen har bedre grunnlag i dag for å tilrettelegge et behandlingsopplegg for Ungdom. Det er større klarhet omkring syntombilde og diagnoser, og man vet mer om hva som har en positiv/negativ virkning. Nemnda har derfor etter en samlet vurdering kommet til at det er nødvendig og til Ungdoms beste at han igjen plasseres uten eget samtykke i opptil tolv måneder. Plasseringen fremstår ikke som et uforholdsmessig inngrep».

Formålet med at tvangsvedtak kunne opprettholdes etter myndighetsdagen var at tiltak som fungerte godt, skulle fullføres. Jeg forstår at fra et barnevernsfaglig ståsted så er dette eneste mulighet for å hindre ungdommen i å velge å gå til grunne. Fra en juridisk synsvinkel er dette problematisk. Det er et alvorlig inngrep at ungdommens myndighetsalder i praksis blir utsatt, og da nesten til hun/han fyller 19 år. Slike vedtak bør fattes med forsiktighet. Det er nødvendig å påpeke at adgang til bruk av tvang ovenfor voksne etter lov om psykisk helsevern er sterkt begrenset. Jeg finner at det må stride mot lovgivers intensjoner når det fattes vedtak om ny tvangsplassering rett før 18-årsdagen.

---

³⁸ FNV Oslo 2010/390 upublisert

8 Straff og dobbeltstraff

8.1 Innledning

Straff er den vanligste form for sanksjon samfunnet har mot de som begår lovbrudd. Hvilke lovbrudd som det skal reageres strafferettslig mot, kan endre seg over tid. Det var for eksempel helt frem til 1972 ulovlig å bo sammen uten å være gift («konkubinataragrafen»). «Straff er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde».³⁹ Plassering i institusjon mot ungdommens vilje kan også oppleves slik. Derimot skal en tvangsplassering kun foretas hvis det er til barnets beste, for å kunne hjelpe barnet. Jeg skal nå gjøre nærmere rede for hvorvidt tvangsplassering også kan anses for å være straff.

8.2 Straffbarhetsbetingelser

Grunnloven slår fast legalitetsprinsippet i § 96 - «Ingen kan dømmes uten etter Lov».

Det er fire betingelser som må være oppfylt for at man skal bli strafferettslig ansvarlig: Det må finnes et straffebud som passer til den handling som er begått, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn (nødverge eller nødrett), det må foreligge subjektiv skyld (hovedregelen er forsett), og personen må ha vært tilregnelig på handlingstidspunktet.

For å kunne være strafferettslig tilregnelig må man ha fylt 15 år. «Ingen kan straffes for handling foretatt før det fylte 15 år» jfr. Strl. § 46.

8.3 Når griper politiet inn overfor unge lovbrøyttere?

Det er klart at det må være anledning til å gripe inn også når et barn under den kriminelle lavalder foretar straffbare handlinger. Etter barnevernloven skal barnevernet på selvstendig grunnlag foreta en vurdering hvorvidt et tiltak skal iverksettes, mens det er opp til påtalemyndigheten å vurdere strafferettslige sanksjoner. Politiet kan iverksette etterforskning selv om barnet er under 15 år. Dette følger av straffeprosessloven⁴⁰ § 224. Denne paragrafen ble endret ved lov av 21. mars 2003 for å skjerpe innsatsen mot barne- og ungdomskriminaliteten.

---

³⁹ Andenæs Johs. Alminnelig strafferett 2004 s. 10

⁴⁰ Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22.mai 1981, heretter forkortet til strpl.

Det vil si at den plikt til etterforskning som foreligger når lovovertrederen er over den kriminelle lavalder, også nå gjelder for lovovertridere mellom 12 og 15 år, jfr. Strpl. § 224 2. ledd. Ifølge 3. ledd kan det også iverksettes etterforskning dersom lovovertrederen er under 12 år. Ifølge strpl. § 71b kan påtalemyndigheten beslutte at saker med unge lovovertridere (under 15 år) skal overføres til barnevernstjenesten i kommunen. Politiet har etterhvert fått rutine på å varsle barneverntjenesten uavhengig av alvorlighetsgraden i handlingen. Barnevernet får for eksempel mange bekymringsmeldinger om barn/ungdom som nasker i butikkene. Da må ungdommen komme til samtale hos barnevernet sammen med sine foresatte. Jeg opplever dette som et verdifullt forebyggende tiltak. At både politiet og barnevernet tar mindre alvorlige handlinger på stort alvor, kan føre til at videre kriminell adferd hos barnet blir stanset. Samtidig gis barnevernet en mulighet til å følge opp familier med utfordringer som barnevernet i beste fall ville ha fanget opp på et mye senere tidspunkt.

8.4 Barnevernsfaglig og kriminalpolitisk samordning

Vanskelige prinsipielle spørsmål melder seg i de tilfellene hvor det fremmes sak fordi ungdommen har vist alvorlige adferdsvansker pga alvorlig/gjentatt kriminalitet. Etter § 4-24 1. ledd «ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet» er det her en sammenkobling mellom inngrep etter barnevernloven og straffbare handlinger som krever særskilt oppmerksomhet både barnevernfaglig, rettssikkerhetsmessig og kriminalpolitisk. Forskjellige løsninger har vært utprøvd for å forsøke å løse disse samordningsproblemene. I den gamle barnevernsloven av 1953 fantes en særlig hjemmel for påtaleunntatelse for lovovertridelser begått før fylte 18 år.⁴¹ Den gangen var det opp til barneverntjenesten i kommunen å avgjøre hvorvidt tiltak skulle iverksettes, og evt hvilke tiltak. Derimot kunne påtalemyndighetene reise tiltale dersom de mente det var nødvendig av allmennpreventive hensyn. Dette strider mot intensjonen i barnevernloven, som hele tiden bare skal ha fokus på barnets beste. Ved avgjørelser etter barnevernloven skal det *«legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet»* ihht barnevernloven § 4-1. Det skal ikke foretas inngrep ovenfor ett barn for å bruke dette som skremsel ovenfor andre unge. Slike allmennpreventive hensyn har ingen plass i barnevernet. Forarbeidene sier klart at det ikke er barneverntjenestens oppgave å ta hånd om barnet for å verne samfunnet.⁴² Både etter ordlyden

⁴¹ «påtaleunntatelse etter barnevernsloven»

⁴² Ot.prp. nr 44 1991-92 s. 28 og 59.

i barnevernloven og i forarbeidene fremkommer det at det er hensynet til barnet som skal være avgjørende. Det kan dog i visse tilfeller tyde på at andre hensyn likevel blir tillagt vekt ovenfor særdeles aktive ungdomskriminelle, det kan vi se i saker om ildspåsettelse og omfattende tagging.

8.5 Behandling og straff

Det er moralske grunner for å idømme noen straff, og det er vitenskapelige grunner for å behandle noen. Straff for samfunnets skyld – eller behandling for ungdommens skyld. Det er et motstridende forhold mellom behandling og straff. Behandlingsmessig skal man se fremover, hvor intensjonen er (re)habilitering. Straffemessig skal man se bakover, med reaksjoner på negativ adferd som ifølge legalitetsprinsippet må ha vært et brudd på lov og hvor reaksjonen/straffen er lovhjemlet. Hva så i de tilfellene hvor ungdommene er tvangsplassert på grunnlag av «alvorlig eller gjentatt kriminalitet»? Det er klart at lovbruddene må gis en strafferettslig reaksjon, men samtidig er behovet for behandling stort. Forskjellen er først og fremst at en eventuell straff skal føles som et onde – mens blir en ungdom tvangsplassert er det fordi det er til hans/hennes beste. Stortinget har understreket at barneverntiltak ikke bør blandes sammen med straffereaksjoner.⁴³

Tvangsplassering hører under barnevernet og ikke under strafferettsinstitusjonene. Men det er likevel mange fellestrekk som gjør at dette kan være problematisk. Er man innsatt i et fengsel blir man fratatt sin frihet, og blir underlagt fengselets restriksjoner. En man plassert i institusjon etter barnevernloven § 4-24, så blir man også fratatt friheten, og man får heller ikke der opprettholdt kontakt med familie i ønsket grad på grunn av geografisk avstand eller av hensyn til behandlingen. Reglene på en institusjon kan være vel så strenge som i et fengsel. Som eksempel på dette kan nevnes at Norge har noen få institusjoner med egne lukkede avdelinger som tar i mot ungdom etter §§ 4-24 og 4-25. Disse institusjonene er lukkede fordi det ansees som svært nødvendig å beskytte ungdommene mot seg selv og andre, og de må derfor ha mye tettere oppfølging enn det som er vanlig ved tvangsplasseringer. Der er det låste dører med «sluser» mellom, vinduer kan ikke åpnes, og ungdommene må ha med seg voksne ut dersom de skal røyke. Ungdommene får heller ikke sitte i stua sammen uten at voksne er tilstede. Dette kan

⁴³ Innst. O. Nr 80 (1991-92) s.29

oppleves som en fengselsstraff for ungdommene, de ser ikke at dette er begrunnet ut fra hensynet til deres beste. Det er adferden som har ført til tvangstiltaket, ikke det enkelte lovbrudd som skal straffes slik i etterkant.

8.6 Dobbelstraff

Tvangsplassering er ikke straff ifølge norsk rett. Men norsk rett skal også være i samsvar med EMK. Dette fremkommer i menneskerettsloven § 3 som sier: «*Ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff*». Praksis fra menneskerettighetsdomstolen (EMD) har vist at straffebegepet skal oppfattes autonomt – det vil si at det er uvesentlig hva det enkelte land selv mener er straff.

Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning lyder slik: *Ingen skal kunne bli stilt for retten etter straffet på ny i en straffesak under den samme stats domsmyndighet, for en straffbar handling som han allerede er blitt endelig frikjent eller domfelt for i samsvar med loven og rettergangsordningen i straffesaker i denne stat*⁴⁴

Høyesterett har avsagt flere avgjørelser knyttet til forbudet mot gjentatt straffeforfølgning de senere år. Når det gjelder forholdet til tvangsplassering etter barnevernloven § 4-24 på grunnlag av kriteriet kriminalitet, er det særlig to avgjørelser som er interessante. Problemstillingen i den første kjennelsen⁴⁵ gjaldt om det var en straffanklage fylkesnemnda hadde fattet vedtak om. Høyesterett hadde opphevet kjennelsen fra lagmannsretten fordi straffebegrepet var tolket feilaktig. Det rådet noe usikkerhet etter dette – flere hadde en oppfatning av at forbudet mot gjentatt straffeforfølgning var til hinder for at straffesak kunne fremmes i etterkant av vedtatt tvangsplassering. I 2004⁴⁶ sammenliknet Høyesterett straffebestemmelsene og kriminalitetsvilkåret i § 4-24. Høyesterett kom enstemmig frem til at bestemmelsene skilte seg fra hverandre på tre vesentlige punkter:

- vilkårene for straff og for tvangsinngrep er ulike. Det er ikke tilstrekkelig at ungdommen har begått handlinger som er straffbare for at barneverntjenesten skal kunne foreta inngrep – det må

⁴⁴ Lov om menneskerettigheter 1999 – protokoll nr. 7, art. 4.

⁴⁵ Rt. 2003 s. 1827

⁴⁶ Rt. 2004 s. 1368

være til barnets beste – etter en samlet vurdering om at andre mindre inngripende tiltak ikke vil være tilstrekkelige.

- videre er straff som tidligere nevnt for straffens skyld, mens tvangsplassering er for barnets skyld i et behandlingsøyemed.

- dessuten er det samfunnets og fornærmedes interesse som blir beskyttet ved straffeforfølgning, og ikke hensynet til ungdommen.

Dette ble lagt til grunn for at Høyesterett kom frem til at det ikke var likhet mellom straffebestemmelsene det var tatt ut tiltale etter, og vilkårene for tvangsinnlegg etter barnevernloven § 4-24. Dermed ble ikke disse sakene ansett for å gjelde samme forhold.

Lovgiver har i forarbeidene understreket at adferdstiltakene ikke skal erstatte straff: *«Tiltak for barn med adferdsproblemer skal altså etter vårt forslag heller ikke baseres på synspunkter som gjelder samfunnets behov for beskyttelse mot lovbrøtere eller mot personer som er farlige for andre. Sosialtjenestens tiltak skal gjelde omsorg og behandling av hensyn til barnet selv»*.⁴⁷ Det er ingen grunn til å anta at § 4-24-plasseringene blir gjort av andre årsaker enn å hjelpe ungdommene. Det er derfor ikke tale om «determination of criminal charge» i de tilfellene hvor kriminalitet er det oppfylte kriteriet.

---

⁴⁷ NOU 1985:18 s. 189

9 Tvangsplassering og rettssikkerhet

9.1 Innledning

Spørsmålet om rettssikkerhet er av særdeles stor betydning for ungdom som blir tvangsplassert. Avgjørelsen om tvangsplassering er særlig inngripende og innebærer store konsekvenser for den det gjelder.

9.2 Rettssikkerhet og rettsvern

Rettssikkerhet kan defineres som et krav om respekt for den personlige integriteten og som beskyttelse mot overgrep fra offentlige myndigheter. Rettsvern er et beslektet begrep, som innebærer at det offentlige skal beskytte enkeltmennesket mot overgrep fra andre personer eller institusjoner.

Barnevernets oppgave er å sikre balansen mellom barnets/familiens rett til beskyttelse mot urettmessige offentlige inngrep (rettssikkerheten) og barnets rett til beskyttelse mot sin familie (rettsvernet).

All fagutøvelse basert på skjønn er problematisk og utfordrende både lovmessig og rettssikkerhetsmessig. Det er avgjørende med hensyn til rettssikkerheten og rettsvernet at fagpersonene både har faglig kompetanse samt fokus på etikk i sine avgjørelser.

Tjenester etter barnevernloven er ikke en rettighet for hvert enkelt barn. Barnevernloven er ikke en rettighetslov – man har ikke anledning til å gå til søksmål for å kreve iverksetting av tiltak som man mener man er i behov av. Som eksempel på en slik rettslighetslov kan nevnes folketrygdloven.⁴⁸

---

⁴⁸ Lov om folketrygd 1997

9.3 Spesielle forhold vedrørende rettssikkerhet i fylkesnemnda

Utgangspunktet er at fylkesnemndene er omfattet av reglene i forvaltningsloven fordi de er forvaltningsorganer. Forvaltningslovens generelle saksbehandlingsregler gjelder også her. I rundskriv fra Sosialdepartementet⁴⁹ heter det i kapittelet om saksbehandlingen om tvangssaker at *«av rettssikkerhetsgrunner kreves det derfor ekstra betryggende saksbehandling i disse sakene»*.

Da særreglene for fylkesnemndas saksbehandling ble fastsatt ble hensynet til rettssikkerheten vektlagt i enda større grad enn i forvaltningsloven. Dette har medført at reglene for fylkesnemndene avviker fra forvaltningsloven på flere områder. Reglene for fylkesnemndas saksbehandling dreier mer mot de regler som er gjeldende for domstolsprosessen, med tanke på vekten som rettssikkerhetshensynet har der.

I forvaltningen vektlegges hensynet til effektiv og kostnadseffektiv saksbehandling, noe som fremkommer i forvaltningsloven: *«Forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold»* jfr. Fvl. § 11a 1.ledd. Forarbeidene til barnevernloven⁵⁰ sier : *«bakgrunnen for at vedtakskompetansen i en rekke barnevernssaker nå legges til en fylkesnemnd er tvangssakene»*, og at denne typen saker er *«i særlig grad vanskelige og kontroversielle»*. Dette viser at prosessene i fylkesnemnda etterstreber den saksbehandling som gjøres i domstolene. Når man veier disse hensynene mot hverandre – effektivitetshensynet mot vedtakenes svært inngrepende karakter – viser dette at hensynet til rettssikkerheten må gå foran, selv om det går på bekostning av andre viktige hensyn. Saksbehandlingstidene i fylkesnemnda er altfor lang, men det må likevel tåles dersom man skal velge mellom disse hensynene. Ved forenklet behandling er ikke dette et tema, men det er tankevekkende i de alvorlige sakene hvor partene ikke er enige. Dessuten vil også ungdommen bli skadelidende dersom han/hun må vente unødige lenge før plassering finner sted. Kostnader til nemndsbehandling skal aldri være et tema i barnevernsaker.

Fylkesnemndene ansees for å være en domstol, og dermed skal saken avgjøres ved et judisielt organ som kan garantere for at det er upartisk og uavhengig og følger fastsatte saksbehandlingsregler. Her rekkes kravet om upartiskhet lenger enn vi er vant til fra

⁴⁹ Rundskriv 1-1/93 lov om sosiale tjenester s. 187

⁵⁰ Ot.prp. nr 44 (1991-92) s. 9

forvaltningsretten. I barnevernssaker forventes det i tillegg at nemndas medlemmer ikke skal ha noen tilknytning til partene, og at de heller ikke skal la seg påvirke av faktorer utenfor nemndsmøtet, eller la personlige preferanser slippe til. Uavhengighetskravet har sammenheng med forholdet mellom retten og de øvrige statsmaktene, samt hvordan medlemmene oppnevnes, varighet av verv m.m. Habilitetskravet skal sørge for at medlemmene i retten møter hver sak uten forutinntatthet.

EMD artikkel 6 gir borgerne en rett til å få prøvet sine sivile rettigheter for en domstol. Dersom fylkesnemnda skal fungere etter domstolsmodellen, bør den oppfylle de samme kravene som stilles til de alminnelige domstoler: Fylkesnemnda må ha kompetanse til å treffe bindende avgjørelser, og bygge disse på rettsregler. Videre må fylkesnemnda følge saksbehandlingsregler som er fastsatt på forhånd. Etter konvensjonspraksis kan også et organ anees for å være en domstol selv om det har lege medlemmer. Det er tilstrekkelig at lederen av fylkesnemnda er jurist – jfr. Sostj.l. § 9-2 a. Fylkesnemnda må også være et uavhengig organ, både i forhold til den utøvende myndighet, men også den lovgivende, og i forhold til partene som er involvert i den enkelte sak. Dette viser at fylkesnemnda har en rettslig funksjon, og oppfyller dermed kriteriet om uavhengighet. Det tilfredsstillende da EMD's domstolsbegrep. Men det er ikke en domstol i konvensjonell forstand. Domstolene har alltid vært ansett som et forbilde hva gjelder rettssikkerhet for forvaltningens øvrige virksomhet. Det foreligger ingen krav til at fylkesnemnda skal oppfylle domstolskriteriene, men dette viser likevel at lovgiver langt på vei har lyktes med å skape et organ som mestrer å treffe riktige juridiske avgjørelser.

Et viktig moment med tanke på rettssikkerheten begrunnes med kravet til forutberegnelighet og å hindre vilkårlig saksbehandling. For å sitere Eckhoff:⁵¹

»Når det kreves rettssikkerhet i forvaltningen, siktes som regel til at den enkelte skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, og at han skal ha mulighet for å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine interesser..»

---

⁵¹ Eckhoff og Smith forvaltningsrett 1997 side 69)

Fylkesnemndsutvalget foreslo i NOU 2005⁵² ⁵³at inngangsvilkåret i §§ 4-24 til 4-27 skulle endres til «alvorlige adferdsvansker». Etter min mening er det heldig at dette møtte såpass motbør at endringene ikke ble vedtatt. Dette ville antakeligvis ha ført til flere langvarige tvangsplasseringer, fordi vilkårene hadde blitt for vage og upresise. Dette er ikke uproblematisk fra et rettssikkerhetsmessig synspunkt.

9.4 Fylkesmannens tilsynsordning

Fylkesmannen skal føre tilsyn med den kommunale barneverntjenesten, og har et særlig ansvar for barneverninstitusjonene.⁵⁴

Fra 1. januar 2010 ble det overordnede ansvaret for tilsynet flyttet fra Fylkesmannen til Statens helsetilsyn. Det praktiske tilsynet ligger fortsatt hos Fylkesmannen. Tilsynet har hittil foregått på dagtid når hverken ungdom eller foresatte er tilstede, slik at man ikke får snakket med ungdommene om hvordan de har det. Dette ivaretar ikke ungdommens rettssikkerhet i tilstrekkelig grad. Statens helsetilsyn fokuserer nå på å øke fylkesmennenes kompetanse hva gjelder samtaler med barn. Videre skal flere tilsyn bli utført på tidspunkt på dagen hvor ungdommene er tilstede. Dette er positivt, og jeg har tro på at dette vil øke rettssikkerheten for ungdommer i institusjon.

---

⁵² NOU 2005 kap. 23 Merknader til de enkelte punktene

⁵³ Barneombudets høringsvar av 150396 vedr de faglige forutsetningene for innholdene i tvangsvedtakene

⁵⁴ Forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling. 11. des. 2003

10 Tvangsplassering av ungdom med psykisk hjelpebehov

10.1 Innledning

Flere av ungdommene som tvangsplasseres er i behov for både omsorg og behandling for psykiske lidelser. Barn som er i behov for psykisk helsehjelp har rett til både vurdering og nødvendig behandling hos BUP etter pasientrettighetsloven §§ 2-1 og 2-2. Lang ventetid og mangel på akuttplasser kan medføre at ungdom med psykiske problemer ikke får den hjelp og behandling som de har krav på.

10.2 BUP prioriterer ikke utsatte ungdommer

Det kan synes som om ungdommene med adferdsvansker som får bistand fra barneverntjenesten ikke blir prioritert hos BUP. Avvisningsgrunnen er ofte at undersøkelse eller behandling ikke kan skje før ungdommen er motivert, eller at det ikke foreligger hjemmel for tvangsbehandling etter BUP's egen oppfatning.⁵⁵ Disse ungdommene får i realiteten ikke oppfylt sine pasientrettigheter fordi de har en kobling til barneverntjenesten. Dette vil altså si at ungdom som har tydelige symptomer på psykiske lidelser utelukkes fra psykiatrisk behandling fordi de mottar hjelp fra barnevernet.

Ifølge BUP's egen prioriteringsveileder er det tre hovedkriterier som skal legges til grunn i vurderingen om det skal gis psykisk helsehjelp: alvorlighet, forventet nytte og kostnadseffektivitet. Det fremgår at *«den forventede nytten av helsehjelpen vil avhenge av problemets karakter, forhold ved barnet selv, eller forhold ved barnets familie/foresatte»*⁵⁶. Jeg oppfatter dette slik at dersom omsorgsbetingelsene er gode, vil det være mer kostnadseffektivt å yte psykisk helsehjelp enn dersom barnet/familien har bistand fra barneverntjenesten – det vil si at barnevernsbarn er dyrere å behandle enn andre barn. Dersom jeg har oppfattet dette riktig, er dette svært problematisk. Det er adferden hos barnet som er grunnlag for tiltak etter barnevernloven § 4-24, og ikke omsorgsbetingelsene. Likevel kan det etter BUP's vurdering være omsorgsbetingelsene som hindrer psykisk helsehjelp fra BUP.

---

⁵⁵ Redegjørelse om situasjonen i barnvernet ved daværende barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt 18.mai 2009.

⁵⁶ «Prioriteringsveileder Psykisk helsevern for barn og unge» 04-2009

Det går likevel klart frem i prioriteringsveilederen at disse barna skal ha samme rett til nødvendig helsehjelp på lik linje med andre barn: *«Spesialisthelsetjenesten bør sammen med førstelinjen ha spesiell oppmerksomhet overfor sårbare grupper som har økt risiko for å utvikle psykiske vansker og lidelser. Sårbarheten kan skyldes forhold ved pasienten selv, eller belastninger som barnet eller ungdommen har på grunn av forhold utenfor dem selv. For eksempel vil enkelte barn og deres familier motta tjenester fra barnevernet, og noen barn vil være under barnevernets omsorg.»*

Det kan synes som om flere har sett at det likevel ikke har vært praktisert slik det er presisert i veilederen, fordi det har vært arbeidet med blant annet å inngå et formalisert krav til samarbeid mellom samtlige fagteam i Bufetat og lokale helseforetak, særlig innenfor det psykiske helsevernet. Det har resultert i en endringslov til barnevernloven (kunngjort 19. juni 2009) som trådte i kraft 1. januar 2010. § 3-2a lyder slik: *«Barneverntjenesten skal utarbeide en individuell plan for barn med behov for langvarige og koordinerte tiltak eller tjenester dersom det anses nødvendig for å skape et helhetlig tilbud for barnet, og det foreligger samtykke. Barneverntjenesten skal samarbeide om planen med andre instanser barnet mottar tiltak fra. Departementet kan gi nærmere bestemmelser i forskrift om hvilke grupper av barn plikten omfatter, og om planens innhold».*⁵⁷

Jeg har ikke klart å finne dokumentasjon på om forholdene for disse ungdommene med sammensatte problemer har endret seg vesentlig etter at kravet om individuell plan ble innført. Men selv om avtalene nå finnes der, betyr ikke dette at det har blitt bedre for den enkelte ungdom som er i behov for slik hjelp. Dette bør utredes nærmere.

10.3 Lovbestemt plikt til å yte helsehjelp

Det psykiske helsevesenet har en lovbestemt plikt til å yte øyeblikkelig hjelp. Dette er hjemlet i spesialisthelsetjenesteloven § 3-1. Videre er det i forskrift⁵⁸ presisert at plikten til å yte øyeblikkelig hjelp blant annet omfatter *«psykiske tilstander hos barn og ungdom som*

⁵⁷ Lov om endringer i barnevernloven 19. juni 2009 nr. 45

⁵⁸ Forskrift 21. desember 2000 nr 1409

*omsorgspersonene ikke kan mestre, og der hjelp fra det psykiske helsevernet er påtrengende nødvendig».*⁵⁹

Ifølge Statens helsetilsyn har Oslo seks tilgjengelige akutt plasser⁶⁰ for barn og ungdom som er i behov for akutt psykiatrisk hjelp. Det vil være meget optimistisk å anta at dette dekker behovet. Et manglende psykiatritilbud er en stor utfordring. Det vil si at ansvaret for å yte hjelp i praksis i svært mange tilfeller blir skjøvet over på barneverntjenesten. Situasjonen kan da bli som følger: En ungdom under barnevernet er i åpenbart behov for akutt, kyndig psykiatrisk bistand og får ikke hjelp fra BUP. Barneverntjenesten iverksetter de tiltak de kan, men fordi barnevernet har begrenset psykiatrisk kompetanse, fungerer ingen av disse tiltakene. Dermed gjenstår kun ett alternativ for barneverntjenesten for å kunne hjelpe denne ungdommen: å fremme sak for fylkesnemnda om tvangsplassering etter barnevernloven § 4-24.

I flere av vedtakene jeg ha gjennomgått er psykiske problemer en stor del av problematikken. Men det er ikke dette som blir fremhevet når barneverntjenesten fremmer sak for fylkesnemnda. Det kan se ut som om barnevernet har en annen vinkling i sin fremstilling. Jeg skal være forsiktig med å påstå at dette gjøres bevisst for at nemnda skal ta begjæringen til følge, men det er påfallende at de psykiske problemene ikke blir vektlagt mer i barnevernets påstandsgrunnlag. En årsak kan være at barnevernet som profesjon har en annen synsvinkel enn juristene har. Men uansett årsak, det kan føre til at det psykiske hjelpebehovet kommer i bakgrunnen ved valg av egnet institusjon.

Flere av ungdommene har et langt større og mer spesialisert behandlingsbehov enn barneverninstitusjonene kan tilby. I forarbeidene til både barnevernloven og lov om psykisk helsevern fremgår det at det er muligheter etter barnevernloven for å plassere et barn i institusjon under det psykiske helsevernet. Dette må være fordi det er flere faglige forskjeller mellom disse. Det kan nevnes at barneverninstitusjonene har en sosialpedagogisk forankring i motsetning til psykiatrien hvor behandlingsopplegget er utarbeidet fortrinnsvis av barnepsykiatere. Videre har

---

⁵⁹ Forskrift 21. desember 2000 nr. 1409 § 2 siste ledd.

⁶⁰ Statens helsetilsyn ref. 95/712 2 AG/-

personalet ved barneverninstitusjonene sosialfaglig eller ingen kompetanse, og de har heller ikke noen lovhjemlet forsvarlighetsnorm de må forholde seg til.

Det synes klart at disse ungdommene med omfattende psykiatrisk hjelpebehov ville fått mer riktig hjelp i en psykiatrisk institusjon. Men når det finnes få slike tilbud, blir det svært vanskelig. En uttalelse fra en kommunalt barnevernansatt kan illustrere dette:⁶¹ *«Vi får ikke plassert de med kombinert rus og psykiatriproblematikk... Psykiatrien har kun korttids tilbud og nekter å behandle barn som ikke har en stabil omsorgssituasjon. Vi har ikke tilbud til de som har det verst. Vi blir en søppelkasse for de barna og ungdommene som har det verst».*

Det kan være at ungdommene får bukt med sine (eventuelle) rusproblemer i oppdragelsesinstitusjonen, men da vil fortsatt de grunnleggende problemene, de psykiske lidelsene, være ubehandlet. Disse ungdommene risikerer da å bli svingdørpasienter eller gjengangere i kriminalomsorgen, eller begge deler. Det vil de vil være helt til de får riktig hjelp, hvis de noen gang får det. Fokuset blir ofte satt kun på rusproblemene, selv om disse har oppstått i etterkant. Det er indikasjon på at utsatte ungdommer blir rusavhengige først når de blir plassert på institusjon. Det er viktig at disse ungdommene med et psykisk hjelpebehov får riktig medisinsk hjelp. Deres problemer forsvinner ikke ved å bli satt på en oppdragelsesinstitusjon i ungdomstiden. Dette blir i for liten grad problematisert.

Et eksempel hvor det kanskje hadde gått bedre med en ungdom med et psykisk hjelpebehov dersom instansene hadde samarbeidet i større grad:⁶²

«Ungdom fyller snart 18 år, og det er, slik saken er opplyst for nemnda, vanskelig å forstå hvorfor Ungdom først i juli 2009 har fått konstantert å fylle kriteriene for diagnosene i ICD-10 .... Ungdom er i behov av, og vil ha rett til, hjelp etter sosialtjenesteloven og helselovgivningen. Både barneverntjenesten og moren mener at Ungdom mest sannsynlig, også som voksen, vil være avhengig av hjelp. Barnevernstjenesten tenker i retning av en «ufør-modell» med bolig knyttet til en sentral omsorgsbasis med miljøarbeidertjenester. Fylkesnemnda slutter seg til disse vurderingene».

⁶¹ Heidi Gautun «Det nye barnevernbyråkratiet» 2009

⁶² FNV Oslo 2010/390 upublisert

Fylkesnemnda setter ofte i slike saker et krav om at det psykiatriske hjelpebehovet skal følges opp. Ikke sjelden har institusjonene en noe for optimistisk holdning til hva de kan utrette. Det hender at det ikke er helt samsvar med hvordan de fremstiller seg i teorien, og hva de faktisk utretter i praksis. Jeg har en oppfatning om at oppfølgingen av dette er noe mangelfull.

Det vises til kapittel 6.3 «egnet tiltak».

11 Forholdet mellom det statlige (Bufetat) og det kommunale barnevernet

11.1 Kort om Bufetat

Den kommunale barneverntjenesten avgjør hvorvidt det skal fremmes sak for fylkesnemnda. Frem til 2004 hadde fylkeskommunen ansvaret for å skaffe egnet institusjonsplass eller fosterhjem. Fra 2004 overtok Bufetat dette ansvaret, fordelt på regioner – som er ansvarlige for godkjenning og kvalitetssikring, og fagteamene som fremskaffer institusjonsplassene.

Bufetat er inndelt i regioner. Barnevernspedagogene i kommunen ønsker at riktig tilbud skal gis ungdommen, og det skjer at de ber om en spesifikk institusjon i en annen region, fordi den institusjonen har spesialkompetanse som akkurat denne ungdommen trenger. Bufetat ønsker primært ikke plasseringer i andre regioner. Og når de forskjellige regionene har forskjellige institusjoner, vil det si at ikke alle ungdommene får den hjelpen de skal ha. Det må ikke være slik at man må være så heldig å bo i riktig region i forhold til behandlingsbehov. Dessuten har også de forskjellige fagteamene i Bufetat (26 fagteam fordelt rundt om i landet) forskjellige holdninger til bruk av private institusjoner. Tiltaksapparatet i Bufetat oppleves av mange som svært mangelfullt. Se videre under pkt. 11.4.

Oslo har en særordning som fungerer bra. Ifølge barnevernsloven § 2-3a så er det særskilte bestemmelser som gjelder for Oslo. Der er det bydelenes barnevernstjenester som selv disponerer midlene. Der har bydelsbarnevernet bestillerfunksjonen, og Barne- og familieetaten i Oslo er leverandør. Dette har styrket barnevernets rolle fordi de har fått større ansvar og kan yte en helhetlig tjeneste. Dermed har mulighetene for å drive forebygging økt, slik at det blir færre institusjonsplasseringer. Bergen forsøker også denne modellen, og den har gitt samme positive resultater der.

11.2 Manglende samordning mellom den kommunale barneverntjenesten og Bufetat

Ifølge tall fra Telemarksforskning⁶³ var det flere tilsatte i Bufetat enn i det kommunale barnevernet i 2009. (4 150 i Bufetat og 3 294 i barnevernstjenesten). Dette viser et uheldig styrkeforhold mellom det statlige og kommunale barnevernet.

---

⁶³Telemarksforskning 22-2010

Det er den kommunale barneverntjenesten som har ansvaret for barnevernet, som kjenner barnet og vet hvilke tiltak som bør iverksettes. Det er blitt en vridning til at det nå er Bufetat som styrer kommunene, slik at kommunen ikke blir bestilleren som den er ment å være, men kunden.

Fylkesnemnda krever at Bufetat har plasseringsalternativene klare før saken skal opp i nemnda. Det forekommer ikke sjelden at Bufetat har brukt så lang tid, uvisst av årsak, til å finne en plassering at de ikke har rukket det før forhandlingsmøtet. Da må barneverntjenesten be om utsatt iverksetting, eller så avviser nemnda saken. Det skjer også at forslaget foreligger rett før forhandlingsmøtet, slik at partene ikke får mulighet til å sette seg inn i hva tilbudet innebærer. Dette er problematisk i forhold til rettssikkerheten. Bufetat som et statlig organ har heller ikke tidsfrister å forholde seg til slik det kommunale barnevernet har.

Dersom barnevernet ønsker et annet plasseringsalternativ enn det fagteamet presenterer, må kommunene ta det økonomiske ansvaret selv. Dette medfører at barnevernet blir prisgitt det tilbudet fagteamet kommer med fordi kommunene har en presset økonomi. Det kan synes som om de økonomiske hensynene veier tyngre enn de faglige vurderingene ved Bufetats valg av plasseringssted.

Ifølge advokat Rikke Lassen⁶⁴ kan saken i fylkesnemnda utvikle seg til en strid mellom staten (Bufetat) på den ene siden, og barneverntjenesten og foreldrene på den andre. Konflikten består i uenigheter rundt det tilbudet som fagteamet vil gi og hvor barneverntjenesten og foreldrene mener at tilbudet ikke egnet i forhold til den bestilling som er gjort for den aktuelle ungdommen.

Lassen uttaler at:

*«kjernen i konflikten ligger gjerne i kunnskap om at det ønskede tilbudet faktisk eksisterer, men at staten av økonomiske og administrative årsaker heller tilbyr en nest-best-løsning som staten allerede disponerer».*⁶⁵

---

⁶⁴ BV-praxis 1/2005

⁶⁵ BV-praxis 1/2005

11.3 Eksempler på et anstrengt samarbeid mellom barnevernet og Bufetat

«Det har vært svært vanskelig for kommunen å samarbeide med fagteamet i denne saken. Fagteam innestår for at tiltaket x er egnet til å gi Barn tilfredsstillende hjelp, men sier samtidig at de ikke tror på plassering i barnevernstiltak. Det er beklagelig at forslag til vedtak kommer så sent fra fagteamet. Partene har hatt svært kort tid på seg til å vurdere tiltakets egnethet.»⁶⁶

Videre i samme sak fra Barns advokat:

«Det er provoserende å høre fagteamets forklaring i fylkesnemnda. Fagteamet ivaretar ikke partenes interesser i saken. Det har vært for liten tid til å gå gjennom forslaget med Barn.»

11.4 Eksempler på avviste begjæringer grunnet manglende egnethet

Som tidligere nevnt er det Bufetat ved fagteam som er ansvarlig for å finne egnet plassering etter at barneverntjenesten har funnet at ungdommen har behov for tiltak, og hvilke typer tiltak.

Ved gjennomgang av vedtakene fant jeg flere eksempler på hvor fylkesnemnda ikke tok barneverntjenestens forslag til følge, fordi den foreslåtte institusjon ikke ble ansett egnet til å dekke den aktuelle ungdommens behov. Det er problematisk at Bufetat ikke i større grad er i stand til å tilby ungdommen tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen.

Tre eksempler fra vedtak i fylkesnemnda kan illustrere dette:

»For Fylkesnemnda fremstår tilbudet ved x ungdomshjem som et uklart tverrfaglig samarbeid mellom barnevernstjenesten, BUP og x ungdomshjem. X ungdomshjem har i dag ingen behandlingskompetanse på dette vanskelige og alvorlige problemområdet og vil i tiden fremover måtte opparbeide slik kompetanse hvilket vil kunne ta en del av fokus. Fylkesnemnda finner det sannsynlig at Gutt trenger en behandling som vil kreve høy intensitet, og som vil være langvarig, hvilket vil si resten av hans ungdomstid og kanskje inn i voksentiden. Gutt har i følge dokumentene en skjevutvikling på flere områder... Den strenge kontrollen han er utsatt for i dag forhindrer at han kan begå nye straffbare forhold, men den er ikke behandlende... Det synes å være enighet om at han trenger kompetent behandling... og at mestringsopplevelser på andre områder ikke vil være tilstrekkelig som behandling. Fylkesnemnda er enstemmig kommet frem til at x ungdomshjem sammen med BUP x ikke er egnet for behandling av Gutt's alvorlige adferdsproblemer. Med den samlede erfaring man har i forhold til Gutt fra 2003 og frem til i dag, må barnevernstjenesten snarlig søke å finne en egnet institusjon hvor Gutt kan få adekvat hjelp for sine adferdsproblemer og hvor han kan få en bra videre oppfølging i forhold til skolen og familierelasjonene.»⁶⁷

⁶⁶ FNV Oslo og Akershus 2010/390 upublisert

⁶⁷ FNV Troms 2007/0017

«Av premissene for vedtaket går det frem at nemnda fant alle vilkår i bvtjl. § 4-24 for tvangsplassering oppfylt, bortsett fra kravet i paragrafens siste del om at den aktuelle institusjon skal være faglig og materielt egnet ut fra formålet med plasseringen. Barnevernstjenestens forslag til vedtak gikk ut på plassering ved institusjonen x som nemnda fant uegnet til å behandle x' adferdsproblemer».⁶⁸

«Det vurderes at barnevernstjenesten synes å ha vært lite åpne for å vurdere alternative løsningsstrategier. Man synes i for liten grad å ha jobbet systemorientert, for eksempel har man i liten grad sett på guttens skole-, hjem – og fritidssituasjon som en helhet. Man har tilbudt familien sin «standardpakke» av tilbud uten å tilpasse denne til de aktuelle problemstillinger denne familien sliter med».⁶⁹

11.5 Fylkesnemndas forhold til Bufetat

Samarbeidet mellom fylkesnemnda og barneverntjenestene i kommunene oppleves som godt og konstruktivt. Derimot synes det som om fylkesnemndene også sliter med de samme vanskelighetene med Bufetat som kommunene gjør.

11.5.1 Eksempler fra nemndslederens uttalelser

Nemndslederens uttalelser vedrørende at tilbudet fra fagteam enten kommer for sent eller ikke er egnet:⁷⁰

Nemndsleder A:

«barneverntjenesten må ta det de får. De får bare et navn på en institusjon, uten å vite noe om dem. Vi stiller noen krav om institusjonen egner seg for ungdom. Vi har opplevd at barneverntjenesten da trekker saker, fordi de ikke får det tilbudet ungdommen trenger...Vi opplever at institusjoner ikke blir beskrevet av Bufetat. Det er så mye ressurser i Bufetat, rart at de ikke klarer å skaffe gode nok tilbud».

Nemndsleder B:

«Bufetat gjør ikke rede for hva institusjonsplasser tilbyr. Barneverntjenesten skal gjøre rede for saken om å gå god for en institusjon de ikke kjenner særlig til. Det er ikke riktig...Vi opplever også at det nesten aldri er institusjonsplasser på plass. Vi har satt en frist på at institusjonsplasser skal være på plass minst ti dager før

---

⁶⁸ FNV Agder 2004/156

⁶⁹ FNV Rogaland 2006/4

⁷⁰ Alle sitatene er hentet fra Heidi Gautuns studie «Det nye barnevernsbyråkratiet»

fylkesnemnda møtes. Vi opplever nesten aldri at de har en institusjonsplass ti dager før. Dette er ikke greit. Det bærer preg av at de i hui og hast har funnet en institusjon.»

Nemndsleder C:

«Bufetat kommer med tilbud for sent, først like før forhandlingsmøtet. VI har stilt spørsmål om egnethet og ser at de velger offentlige institusjoner fremfor private, fremfor å vurdere om institusjonen passer materielt og faglig eller ungdommen. Fylkesnemnda skal forholde seg til loven. I loven skal institusjoner være faglig og materielt i stand til å ivareta barn og ungdommenes behov. Vi har sagt at institusjoner som Bufetat kommer med ikke er egnet. Vi har også opplevd at barneverntjenesten ikke får noe reelt valg. De får en institusjon og får beskjed om å ta den eller la være... Jeg ser på det som en mangel at vi bare får tilbud om en institusjonsplass fra Bufetat.»

Uttalelser fra de samme nemndsledere om hva årsakene til dette kan være.⁷¹

Nemndsleder A:

«Det går for sent, og det er utydelig rundt hvem som har det avgjørende ord i saken i forhold til å skaffe institusjonsplass til ungdom...det er også utydelig hvem som dekker ekstrautgifter i institusjon, for eksempel til utredninger».

Nemndsleder B:

«Jeg synes at barneverntjenesten i kommunene får for liten innflytelse...Bufetat er blitt veldig stor og tung og overkjører barneverntjenesten på en måte som ikke er helt greit...Jeg er i stuss på hva som ligger bak godkjenning av institusjoner. Det er vel økonomi. Jeg skjønner barneverntjenestens frustrasjon over Bufetat. Opprinnelig hadde fylkeskommunen ansvar for institusjonene, og da gikk det greit. Nå blir det for langt borte, for stor avstand»

Nemndsleder C:

«Det var bedre før, når kommunene rådde over dette selv. Vi kunne forhandle litt med kommunene. Nå er det lagt utenfor de aktørene som er tilstede. Det kan være litt problematisk...Jeg skal ikke problematisere det for mye, men jeg kan jo stusse på hvorfor de velger akkurat den institusjonen. Jeg kan av og til få inntrykk av at økonomi er det vesentligste i vurderingen.»

Det er også problematisk dersom barneverntjenesten må trekke saker fordi fagteamet/Bufetat ikke har funnet plass. Sak kan ikke fremmes uten at det foreligger plass, og det kan ikke søkes plass før det fremmes sak.

---

⁷¹ Alle sitatene er hentet fra Heidi Gautuns studie «Det nye barnevernsbyråkratiet»

12 Avsluttende betraktninger

12.1 Innledning

Etter min oppfatning er det flere tilfeller hvor lovgivers intensjoner ikke blir fulgt i tilstrekkelig grad:

ved valg av egnet institusjon, ved tvangsplassering av ungdommer med et psykiatrisk hjelpebehov, og ved tvangsplassering utover 24 måneder.

Jeg vil i det følgende oppsummere hvert av disse punktene.

12.2 Institusjonens egnethet

Fylkesnemnda kan bare fatte vedtak om plassering dersom den foreslåtte institusjonen er egnet til å ivareta den aktuelle ungdommens behandlingsbehov. Som nevnt skjer det ikke sjelden at fylkesnemnda bare får presentert ett eneste alternativ, og det skjer i forhandlingsmøtet eller kort tid før. Dermed foreligger det ikke en reell mulighet hverken for partene eller nemnda til å vurdere tilbudet. Det er en fare for at fylkesnemndas slutning i disse tilfellene blir en godkjenning av selve tvangsplasseringen, og ikke en kvalitetskontroll om hvorvidt dette tilbudet er det riktige for å sikre at ungdommen får tilfredsstillende behandling og hjelp.

Det kan stilles spørsmål ved om Fylkesmannen som har tilsyn med institusjonene, foretar tilsyn på en slik måte at det blir fanget opp dersom tiltaket ikke fungerer som ønsket. Det kan se ut som om Fylkesmannen i beskjeden grad foretar en individuell oppfølging av ungdommene i tiltaket, bortsett fra i de tilfeller hvor foresatte eller ungdommen selv ber om at det opprettes tilsynssak. Det er lang saksbehandlingstid i slike saker, slik at det ikke er gitt at det tidsmessig er mulig å få endret på situasjonen før tvangsvedtaket løper ut. I denne sammenhengen bør rutineene endres hva gjelder oppfølging av tiltaket etter seks måneder. Det bør i større grad bli mulig å endre plassering dersom behandlingen ikke fungerer tilfredsstillende.

12.3 Ungdommer med psykiatrisk hjelpebehov

Mangelen på psykiatritilbud er en utfordring. Det er stor mangel på langtidstilbud innenfor barne- og ungdomspsykiatrien. Dette fører til at barnevernet må ta hånd om de ungdommene som egentlig har et psykiatrisk hjelpebehov, et fagområde barnevernsansatte har begrenset kompetanse innenfor. Disse ungdommene har et helt klart hjelpebehov, men ikke nødvendigvis innenfor barnevernet. Barneverntjenesten skal først og fremst ha fokus på omsorg for barn og bistand til foreldre. De må ta ansvaret for stadig flere ungdommer som egentlig hører hjemme i psykiatrien.

Det er tydelig at ansvarsforholdet i slike sammensatte saker ikke er avklart godt nok. Jeg finner det problematisk at barnevernet er nødt til å ta seg av disse psykisk syke ungdommene fordi andre instanser som har en plikt til å hjelpe dem ikke gjør det. Mens vi venter på at etatene skal enes, så oppbevares disse ungdommene i institusjoner som ikke kan ivareta deres psykiatriske hjelpebehov.

Oppsummert hva gjelder både egnet tiltak og psykisk syke ungdommer så er det etter min oppfatning at tvangsbrukens legitimitet ikke blir ivaretatt i de tilfellene hvor institusjonen ikke er faglig og materielt egnet til å gi den aktuelle ungdom tilfredsstillende behandling.

12.4 Forlengelse utover 24 måneder

Et av de viktigste formålene med lovendringene i forhold til tvangsplassering, var å styrke barnas rettssikkerhet. Det er viktig å begrense adgangen til å tvangsbehandle ungdom i hele deres ungdomstid. Barneverntjenesten hadde etter stor grad av fritt skjønn tidligere muligheter til dette. I flere av sakene jeg har gjennomgått har ungdommen nærmet seg 18 år. Jeg finner det problematisk at myndighetsalderen dermed i praksis blir utsatt.

Videre finner jeg det vanskelig at forlengt tvangsplassering kan forsvares ut fra lovgivers intensjoner. Grunnlaget er at ungdommene må være i en god progresjon og være mer åpen for påvirkning. Som jeg har drøftet tidligere i oppgaven, så er det negativ utvikling som legges til

grunn i «særlige tilfeller». Tidsbegrensningen ble gitt for å styrke ungdommenes rettssikkerhet. Dette tilsier en meget forsiktig bruk av ytterligere tvangsplasseringer. Dette skulle kun gjøres i unntakstilfeller. Jeg oppfatter det slik at rettssikkerheten blir omgått siden det likevel stadig lar seg gjøre å tvangsplassere flere ganger. Dette strider mot livgivers vilje.

12.5 Konklusjon

Jeg konkluderer med at det er et stort forbedringspotensiale i forhold til en samordning av tjenestene til barn og ungdom med behov for barnevernfaglige tjenester og/eller psykisk helsehjelp. De tilbud som disse barna blir gitt fremstår for meg som tilfeldige og usystematiske. Institusjonsplasseringene bærer preg av oppbevaring fremfor behandling.

Vurderingen av det enkelte barnets beste skal foretas innenfor bestemte kriterier. Lovgiver har satt en standard som skal ligge til grunn for avgjørelsene i disse sakene. I avgjørelsene fra fylkesnemnda vises det til at vedtaket er fattet i samsvar med prinsippet om barnets beste. Dette er juridiske vurderinger som inneholder lovtolkning, bevisvurdering og subsumsjon. Det vil si at vedtaket gis en legitimitet jeg ikke alltid kan se at det foreligger grunnlag for.

Kilderegister

Litteratur

Andenæs Johs. «Alminnelig strafferett» 2004
Eckhoff Torstein «Rettskildelære» 5. utg. 2001
Eckhoff og Smith «forvaltningsrett» 1997
Falch Sturla «Mellom straff og behandling» 2005
Gautun Heidi «Det nye barnevernsbyråkratiet» Fafo-rapport 2009:41
Kjønstad Asbjørn «barnevern, fylkesnemnd og rettssikkerhet» 2002
Kjønstad Asbjørn/Syse Aslak «velferdsrett» 2005
Lindboe Knut «Barnevernrett» 2004
Ofstad/Skar «Barnevernloven med kommentarer» 1999
Ofstad/Skar «Barnevernloven med kommentarer» 2004
Ofstad/Skar «Barnevernloven med kommentarer» 2008
BV-praxis 1/2005

Lover og forskrifter

Grunnloven 17. mai 1814
Vergerådsloven 1896
Straffeloven 22. mai 1902 nr. 10
Lov om barnevern 17. juli 1953 nr. 14
Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 10. februar 1967
Lov om barn og foreldre 8. april 1981
Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1981
Sosialtjenesteloven 13. desember 1991 nr. 81
Lov om barneverntjenester 17. juni 1992 nr. 100
Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30
Lov om psykisk helsevern

Konvensjoner

EMK
Barnekonvensjonen

Offentlige dokumenter

NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester m.v.
NOU 2000:12 Barnevernet i Norge

NOU 2005:9 Om ressursbruk og rettssikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker
Ot.prp. nr. 60 (1988- 1989) Om lov om sosiale tjenester
Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester
Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)
Ot.prp. nr. 76 (2005-2006)
Innst. O. nr. 80 (1991-1992) Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester
Rundskriv 1-1/93 lov om sosiale tjenester
St.melding nr. 39 (1995-1996) Om barnevernet
Barneombudets høringssvar av 150396 vedr de faglige forutsetningene for innholdene i tvangstiltakene etter bestemmelsene i §§ 4-24 og 4-26 i lov om barneverntjenester

Domsregister

Rt. 2003 s. 1827

Rt. 2004 s. 1368

Gulating lagmannsrett 10. juli 2000

Vedtak fra fylkesnemnda

FNV Oslo 2002/481

FNV Buskerud 2002/96

FNV Agder 2004/56

FNV Rogaland 2006/4

FNV Troms 2007/17

FNV Agder 2007/53

FNV Oslo 2008/683

FNV Oslo 2010/390 upublisert

Internetthenvisinger

www.lovddata.no

www.ssb.no

